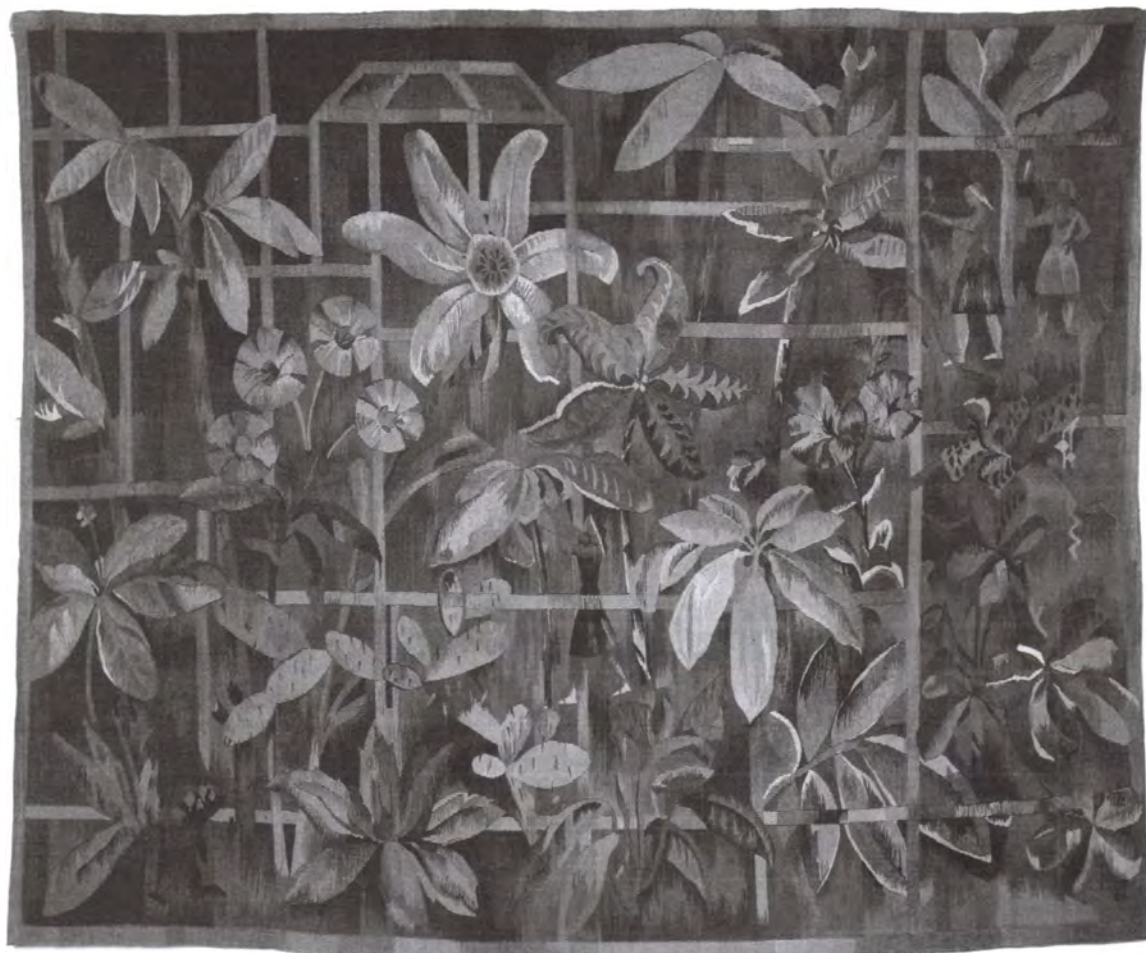

Üvegház
Lapszámunk 1., 4., 7–10., 12., 13., 16. és 17. oldalát a kolozsvári Quadro Galériában Maria Ciupe.
Az 1960-as, 1970-es évek textilművészete címmel nyílt tárlat anyagával illusztráltuk.

KARÁCSONYI ZSOLT

Április, Európa

A magyar költészet ünnepe, József Attila születésnapja környékén egyáltalán nem meglepő, ha ilyen verssorok jutnak eszünkbe: „már egy hete csak”, „hét napja nem ettem”, s mindezek a sortöredékek, eltérő témájú József Attila-versek részletei egyetlen okból, Európa miatt törnek a felszínre mégis.

Európa miatt, aki ősidők óta kedvenc foglalatosságának tekinti, hogy kibújjon az értelmezések hálójából, sőt a megoldások konkrét terekbe épülő építményeit, azok falait, kapuit, ablakkereteit sem igen viseli el. A szabályokat úgy általában. Saját sorsa elől úgysem menekülhet, mint ez a Zeusszal történetek óta köztudomású. Másrészt, önmagát, csakis a keretek, formák, gondolat-együttesek által tudja meghatározni, igazán létezővé és jelenvalóvá tenni.

Önmaga elől történő menekülése, „elrablása” azonban csak még szigorúbban mutatja fel Európa legfőbb sajátosságait – a távolságok áthidalása az egyetlen eszköz számára, hogy saját, legbensőbb énjét újra és újra tisztán láthassa, hogy saját hatalmának legfőbb eszközeit birtokba vehesse – amint az József Attilánál is olvasható: „Isten itt állt a hátam mögött s én megkerültem érte a világot”.

A fennvaló és a hagyomány mindegyre ott áll a különböző rendű és rangú európaiak mögött. Európa mindenkori és éppen aktuális helyzete azonban attól függ, hogy az írástudók, a szellemi szféra szereplői mennyire hajlandók a saját és sajátos európai hagyományra alapozva haladni tovább, távol tudják-e tartani magukat az ideológiai alapon szerveződő negatívumoktól, és mennyire értik meg, amit 170 évvel ezelőtt a magyarok legalábbis megsejtettek: a március forradalmi lendülete után eljön az áprilisi törvények ideje is. Ha megértik: „majd emlékezni jó lesz”.

BESZÉLGETÉS
NAGY ZSUKÁVAL

/2

Octavian Soviany
VERSEI

/7

Láng Orsolya:
GOETHINGEN

/15

Helyzetjelentés a nap-nem- sütötte sávról

Beszélgetés Nagy Zsuka költővel

Fotó: Tüski György

– Kezdjük egy kevésbé szokványos témával: bicikli. Mit kell tudni róla? Van-e neve, mennyire életforma és társ számodra?

– Rozi, így hívják. A kissé patetikus keresztnevéből rövidítve. Black Rose a teljes neve, de ezt soha nem használom. Igen, ő a társ, a poeta contemplativus toposza, vagyis az én „Perpetuum Mobilém”, vagyis a kétkerekűm...

Abszolút életforma, minden nap (tél-nyáron, reggel-este, köznapokon-ünnepeken...) használom. Együtt megyünk mindenhová. Elég hamar sikerült betörnem őt magamnak, persze úgy, hogy először ledobott magáról, el is törtem a karomat, bevertem a fejemet. Hosszú a történet... Szóval megharcoltunk egymásért. (Van egy régi Mountain Bike-om is, őt Pistinek hívják, de nagyon ritkán használom.)

– A bicikliről írod: „vele szabad a világ/ nélküle laborban kilukadt versszövet lenné/ beroszált szív használhatatlan váz” – valamiféle szabadságérzetet érez kihallani.

– Abszolút a szabadságérzet illúzióját élem meg a biciklimen. Több vers vázát a kerékpáron tekerve agyaltam ki. Van egy versciklus, ami csak ezeket az élményeket sűríti össze. Stílusosan a *trek* címet kapta (ilyen típusú a biciklim, meg ugye, a trek utazást is jelenthet) – te is ebből a verssozorból idéztél.

– Legújabb, több díjat is elnyert verseskötetednek *küllők, sávok* a címe, tovább erősítve a biciklimotívumot. Mennyire merész elképzelés a kötetbeli verseket egyfajta küllőként elképzelni? Az Otthon-verseidre gondolok például, a különböző otthon-definíciókra, ahogy kiegészítik egymást. Vagy a

kötet többrétegűségére, hiszen heterogénebb és vaskosabb a kötet, mint általában a verseskötetek lenni szoktak.

– Nagyon sok és sokféle címet jegyeztem le, míg a kötet munkacíme *a küllők, sávok, napalvó kertek, visszafelé, el* lett. De a legtöbben lebeszéltek róla, hogy ilyen hosszú címet adjak egy kötetnek. Kicsit már megbántam, hogy hallgattam rájuk. De azért nincs bajom a címmel. Igazából nemcsak a biciklis életérzést akarta megfogni a cím. Hanem bizony azt, amit te is megfogsz – miszerint a küllők, sugarak, átmérők megtartják az egészet, összekötnek, összekapcsolnak, „áthidaznak”. Szóval összekötik a mindeneket, mert minden összefügg mindennel, és egy kicsit persze nem. A küllők hírt adnak az A pontról is és a B pontról is. Vektorok, vertikálisak és horizontálisak, ahogy forognak. Egybefogják a várost a faluval, az öreget a fiatallal, a gyermeket a felnőttel, az életet a halállal, a szerelmet a csalódással, a hiányt a teljessel... (Ugye, ezek tipikus verstémák is egyébként.) És igen, a kötet „többrétegű”, amolyan folytatásos versekből áll. Egyáltalán nem akartam ciklusokba rendezni a kötetet, de így adták magukat a versek. A vaskosság pedig abból is adódhat, hogy 9 évvel az első kötetem után jött ez a könyv. És „felhalmozódtak” a betűk meg minden.

– Maradva még mindig a címnél és a biciklinél: a versek „sávjai” közel sem a napsütötte oldalon húzódnak. Lepusztuló, málló vidéket látunk, amely akár jól lokalizálható is, ha akarom: Antal Balázs verseiben és prózájában érződik ilyen erősen a peremvidék kevésbé napsütötte sávja. A te látteleted mennyiben más, mi kerül a bicikliző fókuszába?

– A sávok, igen, ennek is jelentése van, az ember sávjai, időben, térben és mindenféle értelemben, valahogy úgy, mint egy sztrádán, átlépünk egymás sávjaiba, megelőzzük egymást, ütközünk, karambolozunk, visszasorolunk, gyorsajtunk vagy éppen feltartjuk a sort... Vagyis közzünk van egymáshoz, sokkal jobban, mint gondolnánk...

Antal Balázs versei inkább „borsodi versek”, és brutálabbak a *küllők, sávok* szocioverseinél. A *küllők...* versei talán kicsit „líraibbak” is, amazok pedig mélyebbek, sötétebbek. Mármint az Antal Balázs-versek. De mindketten a peremvidékről írunk, mindketten a hiány, a nélkülözés felé fókuszálunk.

És ugye, bicóval tekerve valahogy minden elevenebb, mint autóból látva, és lendületesebb, mint gyalog. Ha kerékpározom, jobban belátok a házak udvarára, a kertekbe, látom az embereket, a házakat, az utcákon többször végigtekerek, és összegyűlik bennem egy „tájélmény”, és ez lesz majd verssé.

– „Szocioröntgen”, szocioversek, definiáld a verseidet egy interjúban – mint ahogy nem egy esetben hajléktalanokról, nincstelekekről, árvákról, koldusokról kapunk helyzetjelentést, mintha a kiszolgáltatottság, az elesettség jellemezné ezt a vidéket általában, mintha nem is lenne napsütötte sáv. Mennyire fontos vagy mennyire tét számodra ezeknek a történeteknek, az egyes sorsok mögött húzódó fájdalomnak a kibeszélése?

– Azt gondolom, ez az egyik fő vektora az egésznek, ez a főcsapás, hogy helyzetjelentést, szocioröntgent adjanak a vidékről és a periférián élőkről. Nem a napsütötte sávra figyel a belső szem, valahogy így van összerakva. De azért van napsütés is a vidéken, hál’ Istennek. Csak valahogy az ilyen versek „nem jönnek”. (Majd ha idősebb leszek, és elegendő lesz a sok szörnyűségből, akkor majd lehet, írok napsütötte Nyírség-verseket is.)

És visszatérve a „fájdalmak kibeszélése”-re. Nos, igencsak tétje van számomra ezeknek a történeteknek. Hangot szeretnék adni nekik. A jó módúak inkább adnak hírt magunkról, tele velük a világháló, legtöbbször harsányak, önteltek, érzéketlenek. Ezek az emberek pedig küszködnek, gályáznak, veteményezik a kertet, seprik az utcát, segítenek fát vágni az idősebbeknek meg ilyenek... És ez számomra meghatározó...

– Verseidet egyfajta vallomásként is olvasom („vallom versben”, mondod egyhelyütt): egy-egy témának számtalan variánsát írod meg. Az otthon, a kvázi pozitív töltetű értelmessé az egyre negatívabb, hiányként megélt otthon váltja, de ilyen a nagyszülő-gyermek vagy a szerelmi tematika is. Miért éreztet fontosnak a különböző viszonyok más-más aspektusait, variánsait is megszólaltatni? Túlságosan túlírtak ezek a fogalmak ahhoz, hogy egyértelmű definíciót kínálhassunk?

– Ez egyfajta kaleidoszkóp. Azt hiszem, valami olyasmit hivatott érzékelteni, hogy nem vagyunk egyformák, nin-

NAGY ZSUKA

1977-ben született Nyíregyházán. Költő, író, tanár. A Vörös Postakocsi online folyóirat munkatársa, a Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle szerkesztője. Kötetei: *Mégismarionett* (Parnasszus, 2008), *küllők, sávok* (Orpheusz, 2017). Második kötetéért megkapta a Ratkó József-díjat, valamint a Tokaji Íróklub Nagydíját.

csenek egyfajta definícióink a dolgokról. Például a kötés-ciklusban többféle otthonélmény fogalmazódik meg, más és más szemszögből. És minden „megszólaló” saját(os) otthonáról van szó. Szóval, szerintem nem szabad uniformizálni. A küllők együtt forognak és együttesen adják a társadalmi-szociális-emocionális-élettani-grammatikai jelentésmezőt. Személy szerint sem szeretem az egyoldalúságot. Nem gondolom – már nem –, hogy az egyik oldalon van a jó, és a másik oldalon van a rossz. (Azt látom, és gondolom, hogy küllők és sávok vannak. Amik egymásban tudnak tekeredni és tekeregni, tudnak merőlegesen és párhuzamosan is menni... aztán meg csak távolodni és eltávolodni, de már akkor is ütköztek egymás sávjai-ban...) És ettől olyan örületesen, iszonyúan bonyolult, és örületesen örült, és nem szép és mégis izgalmas meg abnormalis, meg kaotikus, de sokféle az egész. Már-mint a kerék. (És ugyebár minden változik, alig van valami állandó és állandóság az ember életében.)

Igen-igen, nincs egyértelmű definíció, én azt gondolom. Viszont fontos lenne egymás (meg)ismerése, tisztelete, hogy élhetőbb legyen minden. Tudom, most ez is amolyan „sablonközhely”, de akkor is így gondolom. Tehát a versnek nemcsak esztétikai, kifejező funkciója van, hanem felhívó, tájékoztató és kapcsolatteremtő is. Kicsit talán amolyan versessék is ezek a küllők, sávok.

És hogy túlírtak-e ezek a fogalmak? Minden túlírt már és ugye, minden megíródott már, és mégis sosem készen. És igen, az ember a szerelmet vallja a versben, a fene egye meg. Már-mint a szerelmet.

– Ezt írod: „beteljesedett minden/ hiány amitől féltél”. Ezek kibeszélése, megfogalmazása néhol úgy tűnik, mintha felszakadna, egy szuszra fogalmazódna meg, ezt erősítik a központozás nélküli sorok is. Egyfajta terápia ez számodra, vagy egyszerűen „csak” helyzetjelentés?

– Azt gondolom, hogy helyzetjelentések ezek. Nem terápia, bár valamiféle légszomj rám szokott jönni, ha pár napig nem írok le semmit, vagy nem csiszolgotok valami írást, de szerintem ezzel mind valahogy így vagyunk. És nem érzem, hogy „meggyógyulnék” írás közben. Okés, lehet, hogy a költő valahol a lelkében kicsit „beteg”, mert ez a túlértékenység „beteg” – lehet –, bár lehet, hogy ezt többen kikérnék magunknak; de érted, hogy értem, na. Ezért nem terápiaként járok rá a billentyűzetre. Hanem húzza meg vonja valami az embert, hogy írjon. De ezt nem akarom túllihegni. Költő vagyok és írom a verseimet, olyanokat, amiket én tudok. És lehet, egy pszichológus ezeket látletnek vagy terápiának nevezné, nem tudom. Viszont az jó lenne, ha a világnak a vers terápia lenne. De ez megint jó „fennköltérzelgősközhelyes” így.

– A múlt-jelen motívuma gyakran előkerül a verseidben, anélkül, hogy értéktelét tudnánk hozzá fűzni („ha belegondolok csak a most van szeretni is most a legjobb”; „a múlt árvasága az enyém is”; „csak a nincs van ő

mondja meg ki vagy”, „elültetted magad a múltba”; „minden időt lekésve a mostban/virágzom” stb.). A kiszolgáltatottságunk mint ha az idő függvénye is lenne?

– „Az idő, Balogh úr, az idő”, mondják a *Hahó, Öcsi!* című magyar ifjúsági film-ben. (Gyerekkoromban nagyon szerettem, és most beugrott, mert az is az időről szól, mégpedig a rohanóról.) Nyomasztó ez, igen, de az idő függvénye is sok minden, persze. Személy szerint is fura viszonyban voltam mindig az idővel, a biológiaival és a napi idővel is... Nálam és velem a feje tetejére áll az idő, a magánéletben és a civil szférában egyaránt – hogy egy régi csoporttársamat idézzem. Közben pedig gyűjtöm a karórákat. Egyszerűen nem bírok csak úgy elmenni egy órás kirakat előtt. De a lényeg, hogy az elvont, filozófiai idő-síkokban nincs linearitás, és azt hiszem, az én életemben sincs. Viszont csak a versekben tudom nyakon csipni a múltat, a jelent és a jövőt. Itt és így léteznek számomra leginkább.

– Nem egy esetben József Attila verssorait hallottam ki verseid mögött, de *hommageszinten* megjelenik *Dsida Jenő*, *Krúdy Gyula*, *Borbély Szilárd*, *Kölcsey Ferenc* is, nem egy esetben pedig a *beatnemzedék* verssorai vagy annak cáfolatai is visszaköszönnék. Széles merítése ez a kedvenc íróknak/költőknek, mi az, ami Nagy Zsuka számára közös vagy fontos ezekben az alkotókban?

– Az a közös, hogy szeretem és tisztelem őket, és valahogy odaszövődnek a verssorok közé, nem tudom, jó-e ez, de így van. És hát a nevén említett szerzők mind valahová idevalósiak, és/vagy közük van valahogyan ehhez a szabolcsi, szatmári világhoz, ehhez a régióhoz köthetők, ha át is ívelnek a mai határokon túlra is. A beatnemzedék pedig maga az önfelszabadító tágas szabadság. Szentencia-graffitijeivel, életérzéseivel, sztorijaival.

– A vidéki léthelyzet kiszolgáltatottsága nem egy esetben a gyermeki nézőpont kegyetlenségével párosul – könnyebb kimon-dani, szembenézni egy ilyen nézőponthoz a „hozzánevelsz a halálhoz” kérdéséhez?

– Talán könnyebb, igen. Talán renditőbb is, de ez a gyermeki szemlélő, ez a belső én, természeténél fogva, a naivitást, a tisztaságot, a tapasztalatlanságot próbálja adni, azt, hogy mennyi mindent kell megélni, amíg felnövünk, hogy nem ússzuk meg a drámákat, valaki mindig „hozzánevel a halálhoz”. És ez fáj.

– Ciklusvizuáloknak nevezted *Fekete József* Jofo ciklusválasztó illusztrációit. Hogyan készült el egy-egy ilyen vizuál?

– Azt szerettem volna, ha ciklusok nélkül rendeződik a kötet. Csak úgy, részek nélkül, egymás utáni versekkel, de nem így adták magukat. Több, amolyan folytatásos vers született. Így be kellett látnom, hogy ciklusokba kell rendeznem őket, viszont címeiket nem szerettem volna adni az egyes egységeknek. Jófóval volt egy közös munkánk már *A Vörös Postakocsi* on-

line felületén (avorospostakocsi.hu), *trek* címmel ment 13 hétig egy verspiktogram-sorozat. Jofo a trekversekre készített piktogramokat, és ezeket közölte a lap. Ezen klassz közös melón felbuzdulva kértem fel, hogy készítsen ciklusvizuálokat az egyes kötetrészek elé. Elküldtem neki a kéziratot, megbeszéltük, hogy hová kellene vizuálok, kapcsolatban maradtunk, és mikor elkészült egy vagy kettő, aztán az összes, akkor találkoztunk egy presszóban és megnéztük őket.

Annyit beszélünk még meg előzetesen, hogy a könyv formája négyzet alakú lesz. Jofo ezért arra gondolt, hogy bakelit nagyságú körökbe, amolyan ex librisekbe fog rajzolni. Így lettek kör alakúak a képek, és abszolút ex librisei az egyes versrészeknek. Énszerintem nagyon szép és kifejező vizuálok. Mert az is cél volt, hogy ne csak egy verseskötet legyen ez a könyv, hanem egy esztétikai tárgy is. És szerencsére az Orpheusz Kiadó nagyon szép könyveket csinál. (Jut eszembe, egyébként a trekekből is készült kábé 100 kézzel készült, kis, ellenőrző füzet nagyságú verspiktogram-füzet. Nagyon szerettem az ilyen munkákat. Amolyan „lírai versfanzine-ok” ezek.)

– Utánabogarásztam egy picit, ki mit nyilatkozik rólad, a kötetedről – a kitűnő költő, fordító *Falcsik Mari* neve felbukkan egy veled készült interjúban, illetve *Falcsik* egy interjúban a nagyon tehetségesek között említ. Elárulnál valamit erről a barátságról?

– *Falcsik Mari*val két éve Nyíregyházán a megyei és városi könyvtárban találkoztam egy nőnap műsoron. Mindkettőnk – többedmagunkkal – beszélgetni és felolvasni hívtak meg. A program után a szereplőkkel együtt még beszélgettünk kicsit. *Marival* aztán sem veszítettük szem elől egymást. Meglepve tapasztaltam az elmúlt két évben, hogy *Mari* figyel rám, beszél hozzám, véleményez, kommentál. Megtisztelő és meglepő is volt számomra, hogy mennyire érti, érzi, amit csinállok. Pedig igen karakteres, kritikus ember. Ha nem tetszik neki valami, simán megmondja, ha tetszik neki, akkor is. És a küllők tetszettek neki. És persze, ez tök jó.

Ő volt az egyik – *Antal Balázs* barátom mellett –, aki azt mondta, hogy jobb lett volna a hosszabb kötet cím. *Mari* bizonyos értelemben felszabadít, bizonyos értelemben megreguláz, viszont a költői én jogosultságát erősíti bennem, amire alkatomnál fogva szükségem van. És ez persze, megint jó. Köszönet érte neki.

Vannak még hozzám közel álló költők, akiket szívvel említek meg. Az ő rám figyelésük és szeretetük is megtartó erő. Ők *Tóth Erzsébet* és *Rakovszky Zsuzsa*.

– Magyartanárként dolgozol, verspiktogramokat, képzőművészeti tárlatokhoz szövegeket, versbeszéléket, megnyitókat írsz a versírás mellett – hogyan lehet közös nevezőre hozni, időt szakítani mindegyikre?

– Úgy, hogy állandóan idő- és szerepza-varban vagyok.

DEMETER ZSUZSA

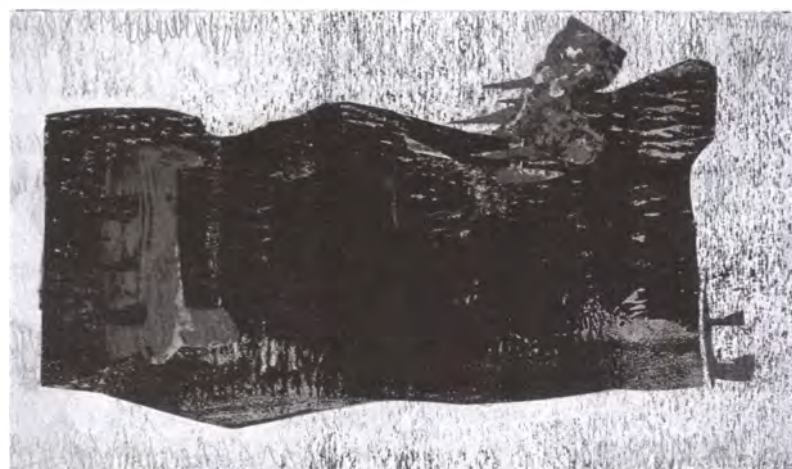
oral history

egy
(vakbélgyulladás)

Azt nem akarta semmiképp,
de egyébként bármit csinálhattunk.
Elalélt köztünk, könnyed volt,
mint az esti szél, sóhajtott,
mint egy nyári táj eső után.

Bekentük rámaival, aztán mézzel.
Mindenhogyan megvolt.
Csak azt nem akarta semmiképp.

Reggel, mikor vette a cipőjét, akkor is.
Engedte magát. Intettünk, hogy szervusz, Tamás.
(Neki kellett a leghamarabb indulnia.)
Délután megkereste Tamás a lányt,
ő bezárta a kocsmát, és lehúzta a cipzárját.
A kocsmá előtt sor állt, mikor befejezték.
Tamás még ott maradt, szemeztek pár órát.
Aztán elvitte a mentő a lányt.
Vakbélgyulladás. Azóta nem láttam.

Kompozíció narancssárgával és barnával

kettő
(szomorú vasárnap)

A zongorista mellé ült. Odasimult.
Feszes, nagy melleit az arcába tette.
Az a másik csak zongorált.
Nem tudsz felszedni, kérdezte.
Késő volt már. A zongorista nem szólt, csak zongorált.

Ő is feszes volt. Nehogy azt hidd, hogy nem.
Csak nem tudott csálni.
Mást szeretett. (Még.) És zongorált.

három
(facebook)

Olyan gyönyörű asszonyok voltak.
Mindenki hűtlen és bűnös.
Tegnap a facebookon bejelölt egy.
Néztem, ki lehet. Emlékszel,
harminc éve mekkorát csókolóztunk, kérdezte.
Jobban megnéztem, ő volt a feszes jaguár.
Hasonlat ne legyen itt. Milyen most.
Megöregedett, elvált. Mint mindannyian.
Visszaírtam, emlékszem rá.
Azóta csetelünk.
Két nagy fia van,

négy
(nőket)

nekem is van vaginám,
mondta a srác, és odaült hozzám.
Valahogy a melegnek is jöttem rám.
De én csak a nőket szerettem.
Az egyik városban a stricik
azt mondták, te vagy a császár.
Minden nő téged akar.
Volt, mikor fizettem értük.
Nedvesek voltak és buják.
Én csak a nőket szerettem.
Hol vagytok, fehér babák?

öt
(a fűben)

ezt még senkinek nem mondtam el

Fekszem a fűben a játszótéren.
A haverommal vagyok.
Egyszer csak rám fekszik, és belém teszi.
Hát, tudtam én akkor, mit csinál. 10 voltam, ő 14.
Sosem beszélünk erről senkinek.
Nem is fogtam akkor, mi volt ez.
A haverom megnősült, elvált, ahogy lenni szokott.
A múltkor intettünk egymásnak az utcán.

ezt még senkinek nem mondtam el.

hat
(a szíve)

Előtte bedöglöttem minden nőnél.
23 éves koromban lett meg az első.
Old boys koncerten voltunk,
rajta áttetsző felső, bő szoknyanadrág.
Nagy mesélő voltam, mégis akadoztam.
Aztán felmentünk hozzá, engedünk a kádba vizet,
és kényeztettük egymást. Tavalý hallottam, meghalt.
Elvitte a szíve szegényt.

az idő és a tudás

a kertet az idő fölássá,
sárga, kötött sapkában,
oldalt csíkos mackónadrágban,
a derekához nyúl,
rátápázkodik a fanyélre.

– hogy öröklí
a göncöket a kergetőző tér,
nyúhatetlen kezekre,
lábakra, törzsekre. –

fekete gumicsizmában van az ősz,
színes melegítőben áll egy kisgyerek,
és nézi, hogy kell felcsinálni a földet.
kicsi keze kupacba hordja a gyomot,
a magot, a sárgászöldet.
(és mosolyog, hogy ő már nagy.)

cukrozott fánk az idő egy gyerek kezében,
és nem tudja, milyen szívfacsaró látvány.

ássá az idő a földet,
felette tartja a cukrozott idő
és az akarat, de tudja,
ahová az ást mélyíti,
ő fog nemsokára feküdni.

A fénymadár

Csiha Kálmán emlékének

Amikor meghalt a felesége, méhnyakrák vitte el, Ugron Vilmos tiszteletes gondosan összehajtogatta a palástját, belerakta egy bőröndbe, lányát, Debórát a nagyszülők gondjaira bízta, és felutazott a püspök-höz az egyházmegye székhelyére.

Emlékei elkísérték, hol az imádott aszszony mosolya, gyönyörű teste villant föl, hol a haldokló kínlátott arca, amelyről lemartha a borzalmas kór a húst, nyúlóssá tette a bőrt. Csak az Ildikó keze nem változott ezekben a víziókban, mintha varázspálca lett volna az ecset, amit fogott, a kéz megmaradt az emlékekben is kecsesnek, hajlékonyan. Felesége rajztanár volt a képzőművészeti líceumban, gyönyörűen festett, első kiállításáról rajongva írtak az újságok, ekkor kellett meghalnia.

Öreg volt már Béli Cs. Kálmán, a püspök, bárhol jelent meg hófehér hajával és piros arcával, azonnal feltűnt, különleges tiszteletet váltott ki még idegenekben is az utcán, az üzletekben, s a gyülekezete, ahol mindig tartott istentiszteletet a fiatal pap mellett, akkora áhítattal nézett föl rá, mint a katolikusok a szentek képeire. Mivel tisztában volt a személyiségéből kisugárzó szakrális erővel, hogy ne torzuljon bálványimádássá a nagy rajongás, végtelen szerénységgel és kedveséssel viszonyult mindenkihez. Még azt is megtette, hogy egyik vagy másik unokáját felvitte magával a szószékre, úgy hirdett ígét, ami rendbontással ért föl a református egyházi szertartásban. De a gyülekezet mosolyogva nézte az öreg, palástos istenszolga mellett a kis szőke vagy fekete hajú fejcskét, az éppen csak kilátszott a szószékből, ilyenkor senkinek nem kopant be a szeme, a gyermek elűzte a templomi unalmat. S ha már iskoláskorú volt az unoka, ő olvasta fel a Bibliából választott ígét. A pacsi trillája hullt le úgy az égből, ahogyan lecsorgott a szószékről a csengő gyermekhang.

A püspök, amikor megérkezett a vendége, reszkető karokkal ölelte magához az előcsarnokban. Tudott a tragédiáról, részvétáviratot is küldött annak idején, de arra nem volt felkészülve, hogy az omlás ilyen nagyméretű. Sejtette, milyen szándékkal jött a lelkesztársa.

Leültette, ő is leült, de nem az íróasztala mögé, hanem a vendéggel szemben egy karosszékre, és csak a tekintetével kérdezett. Olyan éteri fény ragyogott a kék szemekben, amelynek hatása alól senki nem tudta kivonni magát, nem bénított, hanem oldott, simogatott, fölemelt, bátorított ez a tekintet.

Szó nem hangzott el az első percekben az *Áldás, békeség!* köszönésen kívül, némajáték zajlott, csak benn, a lélekben és a tudatban örvénylettek a kétségek, a szorongások, a kételyek.

Végül megszólalt Ugron Vilmos, a tiszteletes:

– Visszahoztam a palástot, püspök úr. Lemondok a lelkeszi hivatásról, mert megrendült hitem az Úristenben. Létét is tagadom, mert ha volna az egekben Mindenható, nem engedte volna, hogy elpusztuljon egy akkora lélek, mint amekkorá Ildikó, a feleségem volt.

Kinyitotta a bőröndöt, kivette a palástot, és rátette az íróasztalra.

Sokáig ültek. Hallgattak. A tiszteletes is tudta, hogy Béli Cs. Kálmán nagy szelleme előtt még a kétségbeesés poklában sem lehet akárhogy megnyilvánulni. Ő arról híres, hogy a lélek fenevadait is megszelídíti.

– Köszönöm, gyermekem, az őszinte szót és a bizalmat – mondta a püspök. – Én is csak szerény szolgája vagyok az Úrnak, de azt tudom, hogy Isten-tagadásod a hit legnagyobb bizonyítéka. Ha nem rendült volna meg a hited, nem lennél méltó Krisztushoz. Mit mondott ő a kereszten? Éli, Éli, lám-má sabaktani – Atyám, Atyám, miért hagytál el engemet? Csak a kőszívűek, csak a lelketlenek elégednek meg az álhit vakablakával. A hit nem szarkofág, gyermekem! A valódi hit szabadon szárnyal felhők fölött, felhők alatt, föld szintjén, lélekben, elmében, a hit gyakran megbicsaklik, nyakát szegi sziklás szakadékokban, a hit ráfeszül a keresztre, a hit roppan, mint tölgyfa a viharban, a hit lélekvesztő viharos tengeren. Mielőtt visszavenném tőled a palástot, arra kérlek, Ugron Vilmos, Isten szolgája, hogy beszélj a lányodról, Debóráról.

Erre nem számított a tiszteletes. Azt hitte, egyházfői dörgedelem zúdul rá, a hivatás parancsolatait fogja felsorolni a püspök. Ehelyett arra kéri, beszéljen a lányáról, aki éppen érkezett abba a korba, amikor legnagyobb szüksége lett volna az édesanyára, a kamaszkor innenső partjáról néz szembe a túlsó parttal, a felnőttek világával. Az is megdöbbenette, hogy a püspök hatalmas méretű, keménytáblás irattartót vett elő, amelyikben a lelkeszek családjának a tagjait, a feleségeket, a gyermekeket, az unokák neveit, sőt a nagyszülőkét is bejegyezte.

– A lányom az életem, püspök úr – szólalt meg tépett, törött hangon. – Ha ő nincs, Ildikó halála után eldobtam volna magamtól az életet, akár csak Karióti Júdas, a Megváltó árulója. Debóra a tiszta levegő, a napfény, az ő élete az én életem, nincs kijárata, és nincs bejárata annak a kristálygömbnek, amelyben mi léteünk.

– Örömmel hallom ezt – válaszolt a püspök. – Kössünk egyezséget, Vilmos. Tanítottalak a teológián, szólíthatlak a keresztnéveden. Túl vagyok már a nyolcvanon, sok mindent átéltem, a kommunizmus börtönét is megjártam, arra kérlek, közöld, ha hazamész, a híveiddel, hogy a jövő vasárnap én fogok ígét hirdetni nálatok, a templomban. A nyáj nem maradhat pásztor nélkül. Nagy szükség van a hit és a lélek erősítésére, mert már titeket, ott, Székelyország peremén is elért a legnagyobb rém, hamarosan szörvány lesztek. A templomot és a parókiát körbeépítették arctalan tömbházakkal, s hiába ért véget a bolsevista világ, nyomait nem lehet eltüntetni. Istentelen sise-rahaddal árasztották el a kedves várost.

Hagyd itt a palástot, lemondásodat elfogadom. Isten megbocsátó kegyelme legyen veled.

Kikísérte a vendégét, újból megölelte az előcsarnokban, és úgy hajtotta meg a fejét, ahogy egykoron az őskeresztények a katakombákban. Béli Cs. Kálmán alázata iránytű volt az Úr felé.

Vasárnap ketten várták a vasútállomáson a püspököt. A tiszteletes és a lánya.

Nem mentek be a parókiára, mert már harmadikot harangoztak, egyenesen a templomba siettek. Ugron Vilmos a férfiak padjában ült le, Debóra a gyermekek közé vegyült, a püspök elfoglalta helyét a baldachinos Mózes-székekben.

Zsúfolásig megtelt a templom, a kántor gyönyörű futamokat játszott az orgonán, a szertartás a maga medrében folyt, csupán a püspök jelenléte idézett elő különleges feszültséget, izgalmat, örömet.

Béli Cs. Kálmán öreges, lassú léptekkel ment föl a szószékre, egyik kezével a párkányba kapaszkodott, azt viszont kevesen vették észre, hogy a másik kezében csinos, fekete bőröndöt visz magával.

És prédikálni kezdett!

„Keresztyén Testvéreim!

Mielőtt én, az Úr alázatos szolgája, életet járulnék gyarló, földi szavaimmal – kezdte a beszédét –, fogadjátok szívetekbe a Szentírás ígét. A Bírak könyvéből választottam a 4. rész 4. és 5. versét, hallgassátok azt felállva, keresztyénekhez illő, alázatos szívvel.

4. *'Ebben az időben Debora, a próféta-nő, a Lappidoth felesége volt bíró Izráelben.'*

5. *'És ő a Debora-pálmája alatt lakott Ráma és Béthel között, az Efraim hegyén, és ide jöttek fel hozzá Izráel fiai törvényre.'*

Híveim! Testvéreim az Úrban! A hosszú úton, amíg ide jöttem hozzátok, a Kárpátok lábaihoz, a Gondviselés egyik legnagyobb csodája foglalkoztatott, mégpedig az, hogy mekkora bölcsességgel osztotta az Úristen pontosan két egyenlő részre a világot: nőt teremtett a férfi mellé, és a férfi oltalmába rendelte a nőt, így lettek ők egyek. Téves ezért a Bibliát csak a férfiak könyvének nevezni, a Szentírás nagyszerű nőalakjai úgy suhantak el képzeletem előtt a vonatban, mintha filmszínházban ültem volna valamelyik unokámmal.

Sorolom őket, keresztyén testvéreim!

Az Ótestamentum tanítása szerint Sára, Izrael ösatyjának, Ábrahámnak méltó felesége volt, neve fejedelményt jelent, ezt a nagyszerű asszonyt arra méltatta Jahvé, hogy maga közelébe engedte, közvetlenül szólott hozzá, és megjósolta méhének késői gyümölcsét. Látni vélem most is képzeletem segítségével, keresztyén testvéreim, az előrehaladott életkorban lévő édesanyát, amint gyermeke fölül hajol, Izsákot szoptatja, dús melleiből bőven omlik a tej, lecsorog a gyermek szája sarkából a kötösére.

>>>>> folytatás a 6. oldalon

És láttam útközben, s látom most is itt, közöttetek, keresztyén testvéreim, a tüneményes szépségű Esztert, akinek varázsa erősebb volt, mint az ármány. Ahasvérus, perzsa király udvarában határozta el Amán nagyvezér, hogy kiirtja hadseregével a zsidó népet, lekaszabolja őket az utolsó szálig. Katonái nem fognak kegyelmezni se öregnek, se csecsemőnek. És Eszter édes szava, ölelése, csókja meglágyítja a király szívét, életben marad egy nép. Van ennél csodálatosabb női cselekedet?

Ruth a világ minden asszonyának hűség-zsoltárát zengi, testvéreim. Idézem szó szerint azt: *»Mert ahova te mégy, oda megyek, és ahol te megszállsz, ott szállok meg; néped az én népem, és Istened az én Istenem.«*

Milyen szép és milyen aktuális ez a fogadalom! Néphez és Istenhez hűséges maradni napjaink legnagyobb kihívása, és ez a nagy teherterhelés asszonyainkra, lányainkra hárul.

És van nagyobb isteni adomány, mint a nő mindent megérző sejtése, ösztöne? Rebekka megérezte, hogy két ikerfia közül Jákob hivatott arra, hogy a zsidó nép második ősatya legyen, ő soha nem adná el egy tál lencsét az apai örökséget, ezért neki juttatja, Ézsauval szemben, az elsőszülöttségi jogot.

Sorolom tovább, testvéreim, a Biblia egyszerű nőalakjait!

A csodálatos szépségű Ráchelért dupla szolgásgát vállalt Jákob, letölti Lábánnál a második hét esztendőjét is. De Ráchel hosszú ideig nem tud gyereket szülni Jákobnak, végül töredelmes könyörgésére megnyitá méhét az úr, és megszüli Józsefet. Ezt a könyörgést tanuljátok meg ti, mai lányok, asszonyok!

És az Újtestamentum! Mária Magdolnát joggal nevezhetjük Jézus 13. tanítványának, Márta, a testvére a szorgalom bálványa, és a végtelen Idő legcsodálatosabb asszonya Názáretben egy szerény szolgálólány, Mária, akit az Úr Isten- anyasággal ruházott fel.

Nem élettelen matrónák hát a Biblia asszonyai, szeretett híveim az Úrban, hanem élő alakok, akik úgy álltak a viharban, mint a harcedzett férfiak, céltudatosan döntöttek nehéz helyzetekben, de szeretetük, jóságuk és szelídségük is szétáradt a világban.

Aztán, mintha csak elakadt volna útközben a száguldó szerelvényen a film-szalag, testvéreim, kalandozó fantáziám Debóra alakjánál állapodott meg. Festőművész vagy szobrász sem mintázhatta volna szebbre őt, kibontakozott előtttem annak az asszonynak az arca, aki bírása volt Izrael népének, akit csodálatos képességekkel és nagy tudással ajándékozott meg az Úr. Ez a gyengének hitt asszony vezette a népet a pogányok ellen. Debóra ereje, hatalma nagyobb volt, mint a férfiaké, Bárák, a zsidó hadvezér csak akkor vállalta a csatát, ha Debóra is vele

tart, aki nem karddal, lándzsával, hanem a lélek erejével juttatta diadalra Izrael népet, azzal győzték le a pogány hadvezért, Siserát. Ezért mondjuk ma is, hogy siserá had, ha szedett-vedett népség támad ránk. Van részünk benne manapság bőven.

Igen, keresztyén testvéreim, Debóra nagy hitére, szellemére van szükségünk, ezt a nagy lelket idézem meg most, ő a kiválasztott nőszemély, az ő ereje nem a hajában van, mint a Sámsoné, az ő hatalma a lélekben van.

Azt mindnyájan tudjátok, keresztyén testvéreim, milyen súlyos próbatétel elé állította az Úr ennek a gyülekezetnek a lelképásztorát, Ugron Vilmost. Osztogatok a fájdalomban, viselitek a gyászt is. De az Ursten próbatétele túl keménynek bizonyult, saját teremtett világát, a férfi és a nő egységét hasította ketté, ami megrendítette Ugron Vilmos testvérünk hitét. Tiszta és becsületes lelke alábukott, és úgy döntött, lemond papi hivatásáról, mert tisztátalannak tartotta volna megrendült hittel ígét hirdetni. Méltatlannak tartotta magát a palásthoz, ezért felhozta nekem azt a püspöki székhelyre.

Kérdezem ezek után itt, Isten színe és a gyülekezet előtt: Válladra veszed-e újból a palástot, Ugron Vilmos? Kitérődsz a karjaidat, s hajlandó vagy fölfeszülni a keresztre? Az emberré vált Isten nem pálmafás ligeteket, nem hús forrású oázisokat mutatott nekünk, hanem a Golgotát.

Az öreg püspök reszkető kezekkel nyitotta ki a koffert, kivette abból a palástot, s szétterítette a szőszékről. Mintha a Szentlélek tárta volna ketté a szárnyait.

Ismételten kérdezem tőled, Ugron Vilmos: Elfogadod másodszor is szolgálatod jelvényét, a palástot? Visszafordulsz a damaszkuszi úton, mint legnagyobb földi mesterünk, Pál apostol? Leszel Saulusból Paulus? Elfogadod a kelyhet Krisztus vérével? Elfogadod a kenyeret, a mi Urunk testét?

Akkor már egyetlen zokogás rázta a gyülekezetet. Elhatalmasodott a híveken a kétségbeesés, kedves papjuk tragédiája számukra is túl súlyos volt.

Hirtelen éles sikoltás hasította ketté a csendet. Ugron Vilmos kamaszlányának, Debórának a hangja süvöltött:

– Édesapám! Fogadd el!

Leírhatatlan volt a döbbenet! Leírhatatlan volt a megrendülés! Mint vihar előtti villámlás, olyan volt az éles gyermekhang, de nem az orkán, hanem a remény irányába terelte a fekete bánatot. Örömpatakká változtak a könnyek.

Felállt a férfiak padjából Ugron Vilmos, megállt az Úr asztala mellett, az öreg püspök lejött a szőszékről, s a palástot a vállára terítette.

Szóltan, komoly, méltóságos mozdulatok.

Amikor kiosztotta az úrvacsorát, s helyükre mentek a hívek, csak ketten maradtak. A püspök a tiszteletesnek, a tiszteletes a püspöknek szolgáltatta ki a szakramentumokat.

Vázlat a *Nyírfák* című kompozícióhoz

S még volt a püspöknek egy pogány cselekedete.

Megszólította Debórát:

– Jöjj, gyermekem, ide. Tudom, még nem konfirmáltál, még egyházunk szabályzata értelmében nem részesülhetnél a szentségekben. De a bibliai Debóra is rendhagyó módon hagyta el a nők gyülekezetét, s indult vad férfiakkal a harcterre. A mi Urunk, Jézus Krisztus is 12 éves korában kezdte el tanítását a jeruzsálemi templomban, te is annyi vagy most.

Debóra reszkető lábakkal ment ki középre, megállt a püspök és az apja között, s reszkető kézzel vette magához az Úr testét, reszkető kézzel fogta meg a kelyhet.

Ott állt az Úr asztala mellett a hófehér hajú püspök, a hivatásához megtért tiszteletes és a 12 éves gyermek.

A nap besütött az ablakon, s Debóra könnyes arca fényleni kezdett. Mintha a Tábor hegyén lettek volna.

Hetek múltán hír röppent fel a kisvárosban, nemcsak idős asszonyok, hanem komoly férfiak is suttogni kezdtek, hogy a két pap és Debóra feje körül galambhoz hasonló fénymadár repdesett.

Valószínű, a Debóra arcán szétmasztolt könnyek fénytörése volt.

OCTAVIAN SOVIANY

az Aranytigris kocsmá

La cârciuma Tigrul de Aur

Uram, mondja az öreg pincér
miközben vállamra teszi
csontsovány kezét, én
bohómil hrabalt is kiszolgáltam.
Úgy böfögött, mint ön
az első korty sör után,
viselt öltönye
enyhe ürülékbűzt
árasztott.
Akárcsak önnek,
térdtől lefele
vasból öntött lába volt
és egy dialektikaprofesszor
szigorú pontosságával
kezelte a szikét.
Értetlenül nézek rá:
nem tudom, melyik hrabalról beszél.
Illene tudni, drága uram.
Hrabal doktorról beszélek, a sebészről,
aki négy évvel ezelőtt
a prosztatával műtött.
De svejk, kérdem? Svejk sorsáról
hírlík-e valami?
Meghalt, drága uram,
nagyjából husak idejében,
mert a sör lassanként
lúg ízű lett
és a kutyalopás
már nem volt kifizetődő.
Ott van a sírja
az alatt a kőtábla alatt,
a hrabal-mellszobor mögött.
De egyéb ajánlatom is van,
mert maga rendkívül szimpatikus nekem.
Például,
a milenának írt levelek
eredetiben?

egy történelemátkozta helyen

într-un loc blestemat de istorie

Megálltál
egy történelemátkozta
helyen.
Itt
hajdanán
két ember meghalt
kevés
gyémántlakodalmuk
ünneplése előtt.
Tekinteted ködös
szád széle
kissé legörbülve.
Mögöttem
valaki (talán a szél)
halkan, egészen halkan füttyöl
a lili marleent.

Hideg lett.
Begombolod zakód
Mintha válladra
Vezeklőinget vennél.
Azt suttogod:
„Minden
történelemátkozta hely
egy pipacsmező
amin átfúj a szél
fején
egy porosz
porosz vassissakkal, óh

Der Untergang des
Abendlandes! A középosztály
fáradt
lábai!”

Most
az alkonyat
vörös és hideg.
És a berlini falnál
nem
sír senki.
Még csak a spree
fekete vize sem.

látomás marxszal brüsszelben

viziune cu marx la bruxelles

A hattyús ház.
A ház amelyben
dűltől remegve írta
marx
kiáltványát.
Mintha látod
ahogyan keményített ingét
leveszi, földre dobja
és hosszan
megtapossa.
Földhöz vágja
a széket
vékony ajkainak
sarkában
vérszínű hab.
Földhöz vágja
máját és lépét
megtapossa őket.
Üvölti:
„El kell taposni
mindent,
mert minden
rothadt
még
maga is
engels”.
Aztán hirtelen
megnyugodva
fejét
egy törölközőbe
tekeri,
hogyan marat-hoz hasonlítson,
ahogy
az a fanatikus festő

megfestette.
Egy törölközőbe
tekeri fejét
és suttogja:
„Remekül festek,
ugye, engels?
gyere
segíts
bemászni
a kádba.”

A boszorkák

„La Piton”

Bécsiszeletet eszünk egy grazi sörözőben,
és egy üvegketrecből,
lassan mozgatva gyűrűit
egy piton néz ránk
szigorú tekintettel.
Finoman megsimogatom ujjaid:
„szerelmem
én is lusta vagyok
mint egy piton,...
és amikor melletted alszom
szerettem átölelni combjaid
amik frissen szedett málna
és tej illatúak,
mint a megtermett
falusi lányok combjai”.
„Én, mikor kicsi voltam
/mondod/
szerettem befeküdni
a juhok közé azok
bizonyára
saját bányáiknak hittek
és próbáltak melegíteni,
úgy éreztem
magam
mint egy gőzfürdőben”.
A szomszédos asztaloknál
a sturm graz szurkolói
fociról beszélgetnek
a piton nézi őket
azzal a
kigyónézéssel,
mint akik mindent tudnak
de soha nem
csinálnak nagy ügyet ebből.

KIRÁLY ZOLTÁN fordításai

Octavian Soviany költő, prózaíró, műfordító, irodalomkritikus 1954-ben született Brassóban. A kolozsvári egyetem bölcsészkarának elvégzése után újságíróként dolgozott több bukaresti napilapnál, 1994 óta a bukaresti Mihai Viteazul Kollégiumban tanít román és világirodalmat. Napjainkig tizenkét verses-, két próza- és két drámakötete jelent meg, verseit angol, francia, német, lengyel és magyar nyelvekre fordították.

HAKLIK NORBERT

Mona Lisa elrablása

regényrészlet

Reggel nyolc körül egyetlen pillanat alatt kergette ki belőlem az álmodást a felismerés, hogy mekkora egy figyelmetlen, önző barom vagyok. Az oldalamra fordultam, hogy elérjem az éjjeliszekrényt, és kiszabadítottam a Madzsari ötödik fejezetének lapjai alól a mobiltelefonomat, amelyet az előző este felejtettem ott, amikor elindultunk Tiborral Mona Lisát szabadítani. Nem tudtam eldönteni, örüljek-e, vagy inkább aggodalmamat véljem beigazolódni, amikor megláttam az olvasatlan üzenetet jelző apró borítékot a képernyőn. Igen, Emesémtől jött, de a küldés időpontját jelző sáv tanúsága szerint nem az éjszaka során, hanem már aznap reggel, alig pár perccel korábban. Talán éppen a lenémított telefon rezgése ébresztett fel, jutott az eszembe, és elkezdtem jóval kevésbé ramatyul érezni magam attól, hogy valószínűleg mégsem hagytam egy teljes éjjelen át válasz nélkül a gyászoló asszonyomtól érkező üzenetet.

Ugye tudod, hogy csak a szerencsén múlt. Ha rajtad áll, simán válasz nélkül hagytad volna, szólalt meg ismét a hang a fejemben, és ezúttal képtelen voltam eldönteni, hogy a Szapáry Tibiére vagy pedig a sajátomra hasonlít-e inkább.

Hogy elhallgattassam, gyorsan elolvastam az üzenetet.

Emese ennyit írt csupán: „Hiányzol, tudod?”

Ám mielőtt még végképp úrrá lett volna rajtam a megkönnyebbülés, repeszgránátként belerobbant a kérdés: ezt most ugyan hogy érti? Tényleg hiányzom neki, vagy pedig arra céloz, hogy érzelmi nyomoronc vagyok, aki morvaországi kocsmákban mulatozik nap mint nap, miközben a felesége odahaza a gyásszal küzd?

És közben még a mobiltelefonját is ott-hon felejtí, nehogy az asszony el tudja érni, ha szüksége támadna pár szerető szóra, tette hozzá a hang a fejemben.

Te csak kussolj odabent, feleltem neki. Nem te fogod nekem megmondani, hogy ő mit érez. Meg tudom kérdezni őt magát is. Nem kell, hogy közvetíts.

Belepötyögtem a telefonba: „Tudod, hogy te is hiányzol nekem? Ha szeretnéd, hogy korábban menjek vissza, csak egy esemesedbe kerül. Szeretlek.”

Alig fél perc múlva ismét megrezdült a készülék.

„Tudom, Milán, és köszönöm. Nem kell, hogy korábban visszajöjj. Elég tudnom, hogy ha akarnám, visszajönnél. Szeretlek.”

Ez nem is alakult annyira rosszul, gondoltam.

Feltéve, hogy komolyan gondolja, és nem csak büszkeségből akar távol tartani. Hogy ne lásd, milyen az, amikor majd' belegebed a kínba, ripsztolt a hang.

Fa

Most már tényleg elegendem van belőled. Tarkard ki a fejemből, vágtam vissza neki. Mintha ez hatott volna. Elhallgatott végre.

Most már csak arról kellett gondoskodnom, hogy ne maradjon neki elég hely a fejemben, ahová visszalopakodhatnék.

Kinyújtóztam, hogy elérjem Szapáry Tibi laptopját, amit az éjjeliszekrény oldalához támasztott az előző délutánon, miután kitette a Madzsari ötödik fejezetének végére a pontot.

Nyitottam egy új dokumentumot, Madzsari 6. címmel. Egy darabig csak néztem, ahogyan a virtuális papírlap bal felső sarkában pislog a kurzor. Aztán írni kezdtem.

Bátyja, miután örök nyugalomra helyezte a Madzsarinak nevezett montenegrói falucska kemény földjében Jánoskát, egy héttig csak kóválygott a faluban anélkül, hogy vízen kívül bármi mást is magához vett volna. Csak szorította halott mostohaöccse iszákját, benne a koronaékszerrel, és járt-kelt a házak között, akár valami eleven kísértet. Madzsari lakói tudták: az nem hagyja nyugodni, hogy a falubeliek szokása szerint köteles volna megbosszulni testvére halálát a gyilkoson, azonban mivel az saját maga volt, a hagyomány követése meglehetősen nehézségekbe ütközött. Madzsari lakói úgy tartották: a férfiú a temetést követő reggelen e dilemma föloldása végett markolta fel halott mostohatestvére iszákját, benne a koronaékszerrel, és vette a legmagasabb bércek felé az irányt, hogy – akár Mózes a Sínai-hegyen vagy később Jézus a pusztaságban – ott majd elérje a magánynak azt a fokát, amikor is megszánja, és melléje szegődik társként az igazság. Negyven nap múlva jött csak le a hegyekből, a korona nélkül. Addigra sűrű, bozontos szakállat növesztett, és kissé valóban úgy nézett ki, mintha az ószövetségi próféták, vagy az

evangéliumok apostolainak utódja lett volna. Közel százéves koráig tanította a falu gyermekeit Isten és a földi világ dolgaira, és úgy hírlett, halála előtt átadta a korona hollétének titkát Madzsari azon lakójának, akit a legalkalmasabbnak tartott arra, hogy folytassa küldetését, hogy később majd a titok örököse is hasonlóképpen örökítse tovább a tudást, amikor úgy érzi, elfogyóban vannak a napok, amelyeket az Örökkévaló kiporciózott neki.

Pár hónappal később György barátja is lesújtott a sors. Ferdinánd emberei biztosra mentek: két puskalövessel és hetvenöt szúrással végeztek a szerzetessel, és hetven napig hagyták az alvinci kastély padlóján rothadni a tetemét, csak hogy híre menjen: így végzi mind, aki a bolondját járattja a Habsburgokkal.

Mindeközben Sztambulban sem volt csekélyebb a csalódottság. Mivel kémeknek Izabella udvartartása sem volt híján, Szolimán tudván tudta, miféle rakománnyal indult Krakóból az Aranyzarv-öböl felé a lovas. Azonban – bármily lelkesen is élesítette pallosát a bakó, hogy majd a Héttorony alatt, a szultán jelenlétében részletese a csorbadzsiként is Magyarhont szolgáló janicsárt az árulókat megillető jutalomban – sem a titkos csomag, sem pedig a futár nem érkezett meg a tengerszoroshoz.

Bő nyolc esztendővel később Izabellát is elérte a végzet, néhány nappal azután, hogy a más alkalmakkor oly biztos kezű bába ezúttal kontár módon kaparta ki méhéből a Nisovszki Szaniszlóval töltött pásztorórák egyike során megfogant magzatot.

Itt a vége, fuss el véle, gondoltam.

Ugyan, Milán, szólalt meg a fejemben ismét a hang – ezúttal félreismerhetetlenül Szapáry Tiboré. Nem fejezted be a Madzsarit, csak abbahagytad. Ez még nem a befejezés, csak a kezdet vége.

Megbaszhatod te a Madzsaridat, Tibi, a Churchill-idézeteiddel együtt. Írd tovább te, nagyokos, gondoltam, aztán kinyomtatam a fejezetvázlatot, az összezsukott laptoptal együtt a hónom alá csaptam, és átsurrantam vele a szobába, ahol Mona Lisa üres terráriumába állt. Tibi a heverőn durmolt hanyatt kiterülve. Leraktam a számítógépet és a papírlapokat az ágya mellé, nehogy szem elől tévéssze, amikor majd magához tér, aztán a konyha felé vettem az irányt. Az írástól mindig alaposan megéheztem.

És baszd meg az üres hűtődet is, Szapáry, tettem hozzá magamban egy fridsiderajtó-nyitásnyi pillanattal később, aztán felrántottam a tornacsukámat, és elindultam, hogy kerítsek valami harapnivalót.

A változatosság kedvéért nem a központ felé, hanem az ellenkező irányba indultam el. A Starobno sörfőzde felől fújhatott a szél, mert a levegőt megtöltötte a jellegzetes buké, amely csak nyomokban emlékeztetett a kész nedű aromáira, inkább a frissen sült szalmakrumpli illatának edesebb változata volt.

Ahogy egyre magasabbra hágtam a Špilberk oldalában, hamarosan elértem egy parkocskát. A bükkfák lombjai között, a Pellicovával párhuzamos Pekařská, te-

hát a Pék utca százegynéhány esztendő házáinak gerincvonalára felett kitarult előttem a város panorámája. A horizont folyamatosságát egyetlen sokablakos, merész vonalvezetésű felhőkarcoló akasztotta meg. A középső, sötét üvegtáblákkal fedett tömbnek sokablakos betonhomlokzat támaszkodott, amelynek hol kifelé, hol pedig az épület belseje felé dőlő falai pasztellnarancs színben indultak a talajszintől a harminc emeletnyi magasba, hogy fokozatosan fakulva érjék el a tető alatt végül a fehér drappba hajló árnyalatát. A torony háttérében a Pálava hegy sziklatömbje szegélyezte a horizontot – tudtam, mögötte már Ausztria következik.

Néhány lépés után mintha viszont Osztrákhon pravoszláv változatába csöppentem volna bele – fehér, funkcionalista épület tetején törte meg a derékszögek ritmusát egy körtorony, tetején az aranyszínű bádorgba burkolt hagymakupolával, amely szinte olvadozni látszott az augusztusi nap fényében. A templom előtti parkolóban a legkülönbözőbb autók zsúfolódtak egymás mellé, a huszoneves, kiszolgált Transporterektől a puccos, hintónyi terepjárókig. A járművek sokféleségét egyetlen közös ismérv ellensúlyozta: szinte mindegyik ukrán rendszámot viselt. A bejárat előtt is sorakoztak hívek, odabentről kihallatszott a pápa kántálása, és tömjénillatot hozott magával a nyári szellő.

Megkísértett a vágy, hogy a gyülekezet tagjai közé vegyüljek, és megmártózzak a Közép-Európa nyugati fertályára tévedt ortodoxiában, azonban üres gyomrom ellentmondást nem tűrve követelte a jusát. Úgyhogy inkább bal felé fordultam a Pellicova végén, ahol az utca egy hirtelen kanyarral lejtmenetbe váltott, hogy csatlakozzék a Pekařskába.

És – nomen est omen – az útkereszteződés túloldalán ott hívogatott egy pékség, kirakatában fonott kalácsokkal, különféle színű és méretű kenyerekkel az apró cipócskáktól a szakajtónyi veknikig. Még tepertős pogácsák is ott bújtak a muffinok és a rétesek között.

Ez kell nekem, gondoltam, és benyitottam az üzlet ajtaján. Odabent azonban akkora tumultus tárult a szemem elé, hogy majdnem visszafordultam. De csak majdnem – ugyanis mielőtt távoztam volna, észrevettem, hogy a tömeg nem a kasszána, hanem a tejtermékekkel megtömött hűtőszekrények egyike előtt sűrűsbödött össze. Gyorsan megragadtam az alkalmat, és – ujjaimmal is elmutogatva a számat, megtámogatandó, ami a hajdani oroszorák elméikből még megmaradt bennem – így szóltam:

– Tri pogácsa –, majd a Szapáry Tibi társaságában végigkocsmázott esték tanulságaképpen hozzátettem:

– Proszím.

A lány a pult mögött először rám, aztán maga mögé, a pékárúkkal megtöltött polcokra pillantott azzal a gyönyörű, mélykék szemével, majd ismét felém fordult, és viszszafelelt:

– Pagáče?

– Pagácsa, bizony – feleltem, aztán ismét hozzátettem, hogy: – Tri.

– Tri, tri, ano – felelte a leányzó, azaz csak majdnem, ugyanis az „r” hang helyett

Turca

olyasvalamit illesztett a „t” és az „i” közé, ami mintha a „zs”, az „s” és az „r” hangok édeshármából született szerelemgyermek lett volna. Nem kísérleteztem azzal, hogy elismételjem – meg voltam győződve arról: ezt a hangot a született cseheken kívül egyedül Tibi barátom képes kiejteni. Inkább csak bólintottam, és rámosolyogtam, amikor átnyújtotta a nejlonzacskót a három pogácsával, a nyugta kíséretében.

S miután éhségem csillapítása elérhető közelségbe került, vettem még egy pillantást a tejeshűtő előtt összesereglett tömegre. Türelmetlenül tolongtak egy hórihorgas, félhosszú hajú férfiú körül. Őszbe hajló szakáll övezte arcában valósággal világított a pultos lányéhoz hasonlatosan kék szempár, és akkor sem tűnt el ajkáról a játékos félmosoly, amikor – legalábbis a helyzetből így következtettem – türelmeire intette a pékség kuncsaftjait, akik bolti számlákat, valamint névjegykártyákat lobogtatva furakodtak felé.

Egy hirtelen ötlettől hajtva magam is beálltam a sorba (már ha a káoszban ezt a változatát sornak lehet nevezni), és kisimítottam a blokkot, amit a pogácsákkal kaptam.

Amikor végül közel jutottam hozzá, a férfiú rám mosolygott, és kérdezett valamit.

– *I don't understand* – feleltem, mire a fiatalember, aki mögöttem állt, nem túl kedvesen így szólt.

– *What's your name, man?*

– *My name? Milán.*

A kedves égimeszelő felírt néhány szót a cetlire, aztán aláírkantotta a szignóját.

– *Děkuji!* – mondtam, és a kijárat felé vettem az irányt.

Mire Szapáry Tibi házához értem, már csak egy maradt a három pogácsából. *Gondolhattál volna a vendéglátódra is*, szólalt

meg ismét a fejemben a hang, de rögvést elhallgattattam, a következő ripszttal: *Miért, ő gondoskodott arról, hogy legyen mit reggeliznünk?*

Tibor azonban nem tűnt éhesnek. Alsógatyában ült a konyhaasztalnál, és kávét szűrőszőlgetett, a *Madzsari* 6. lapjai fölül görnyedve.

– Jó lesz ez, Milán – szólt, fel sem nézve a kéziratból, amikor a konyhába léptem. Rádöbbenhetett, hogy olyan elismeréssel köszöntött, amelybe nem vegyült csöppnyi bíráló melléközöngse sem, úgyhogy tüstént hozzátette: – Fejlődsz, barátom. Merre jártál, mit hoztál?

– Ezt – tettem le a kéziratlapok mellé az egyetlen megmaradt pogácsát, akkora svunggal, hogy csak azért nem koppant, mert friss és puha volt. – Jó étvágyat.

Aztán, nem elmulasztandó a lehetőséget arra, hogy bosszantsam egy kicsit, előhúztam a pénztárcámat, és belőle a pékségben kapott számlát, a hórihorgas fickó aláírásával.

– Meg ezt itt.

Tibor hangosan végigsilabizálta a szöveget:

– *Milánovi, s přátelským pozdravem... Bolek Polívka.*

Tibi rámemelte tekintetét. Ezúttal őszintének tűnt benne az elismerés.

– A mindenedet, te ravasz csirkefogó. Budapesti gyüttmentként elugrasz a pékhez, aztán Bolek baráti üdvözlésével és aláírásával térsz vissza?

– Miért, ki az a Bolek Polévka?

– Milán, most hülyét próbálsz csinálni belőlem, vagy tényleg nem tudod?

Valószínűleg kiolvashatta a tekintetemből, hogy valóban fogalmam sem volt arról, mi az, amit tudnom kellene.

– Baszdki, Milán! Te tényleg nem tudod! Bolek, mellesleg nem Polévka, hanem Polívka, a legnagyobb színész Brünnben. Vagy Csehországban. Na jó, ott talán csak a második legnagyobb, Zdeněk Svěrák után. Vagy az első, holtversenyben vele... Vagy... tököm tudja, nézd meg magadnak, aztán dönts el. Ide a telefonodat.

Odaadtam neki. Tibi megnyitotta a YouTube-ot, belepötyögött valamit a keresőbe, aztán teljes képernyős nézetre váltott, mire a lankás cseh táj előterében megjelent a főcím, és a magyar szinkronhang bejelentette *Az örökség, avagy gúntág, faszikáim* című filmet, Bolek Polívkával a főszerepben. Hamarosan fel is tűnt a féltenyérnyi képernyőn a magas férfiú, akinek a szignóját a pékségben szerencsém volt a magamévá tenni, úgy negyedszázaddal fiatalabb kiadásban. Amikor piros klottygatyában és atlétatrikóban megjelent a színen, egészen úgy festett, mint a konyhaasztalnál kávézgató Szapáry Tibi.

– Tibikém, nem lehetne a nagy képernyőn inkább?

– Nem, Milán – felelte Tibor ellentmondást nem tűrő hangon. – A laptop most nekem kell. Hogy folytathassam ezt – aztán felmarkolta a lapokat, amelyekre a *Madzsari* hatodik fejezetének vázlatát nyomtattam. Kötelességtudó határozottsággal kísértelt a konyhából, aztán betette maga mögött a szobának az ajtaját, amelyen pár nappal azelőttig Mona Lisával osztozott.

PARADILON 420

55

– szerkeszti Horváth Előd Benjámin

GOTHÁR TAMÁS

pálya, út

napjai végén előveszi vázlatait:
az üres lakást, a tér hiányát, amit lehet;
előkészíti másnapját, emberek arcát, kiket
még nem látott, de hasonlítani ismerőseihez.

tájak közé ragadva vagy épp közöttük elsuhanva,
rá jellemző görnyedtséggel üldögél. kissé feszült,
érzi, mozgás nincs mégse. az elmozdulás nem kézenfekvő,
a kerülő legyen amilyen hosszú csak lehet – így utazik,
útjai mégsem vezetnek lényegébe – – –

ráadásul valami kis rohadék – se színt se hangját
nem ismeri, egy teljes pillantást sem váltottak soha –
behúzott szárnyakkal gyakorolja a zuhanórepülést
koponyájához, májához, szívéhez (nem tudni,
mikor mihez) kötözve,

ő meg szabadulni akar, de minél messzebb megy,
annál szorosabb a kötél, és minél gyorsabban száguld,
annál közelebb rántja magához azt, ami maga is szabadulna.
de a távot tartja, mert túl kemény és túl puhány.

és zárkáját piszkálja, de hiába, mert az nem olyan zár, ami van.
az ablakokat körülötte belepí a pára,
sokat iszik, hogy szerveit, érzékeit és tudatát kifárasza,
mert rég nem volt benne ennyi gyengeség és ilyen erő.

hogyan fogalmad legyen a kezdetekről – magyarázta

12-en testvérek 3-an egy anyától 9-en másiktól
húszmillióan élnek magányosan
magányuk forró fürdő és üres szentély
szürke szoknyájuk közömbös mégis vonzó
mozdulatlan fegyelemmel lebegnek a szélben
megbuknak mindig
nevetségessé válnak
vagy veszítenek
és játszmaik után ott ragadnak dagadó slicceikkel
eleinte sem csinálnak semmit hibájuk csak egy
de sokféle hogy sajátjuk lehessen
sérrelmeiket megtervezik hátha elhárul a váratlan
helyet kényszerűségből változtatnak
vágyuk kényszer
ha tehetik itt maradnak – az éles reggeli fénnel szemben
mozdulatlan állnak
halálukat is eltervezik meg is halnak – utána lehet kis élet –
mert nem idegen tőlük sem a feltámadás sem a leragadás
persze mindkettőtől félnek
és hogy tudnak szállni/zuhanni/kapaszkodni
na meg ők tudnak a legkönnyebben idomulni

és idomítani (például állatot) – egyébként nem nyernek semmit
lejárta kuponjainkkal álldogálnak az abc előtt
és egymás fülébe súgnak – némi könny helyett
mer' ők persze szóltak jó előre
ha így megy tovább ez lesz belőle majd
zengett a bezzeg s a lett volna, ha...

(volt hogy)

földet ért volna már félúton
bedobta volna a törülközőt
vagy elengedte volna magát
mint egy elpattanni készülő húr
most hangszere ezer lehetőség
és megszólaltatni sem tudja
csak mint egy jelt hordja vállán
különös sétáin amolyan emlékeztetőül

deréktől lefele tükröződik a tóban
ugrál cölöpről cölöpre és ha lenéz a mélybe
csak magát látja

célja az ahol végzi egykor
ezt hallotta valahol és nem tudja
meglehet fontos de nem érdekli
már megtanult elengedni mindent
és ragaszkodni a legcsekélyebb apróságokhoz
így a földet érés elmarad – valami tovább alél

Az Örmények Világosító Nagy Gergelye

HORVÁTH BENJI

Senkik

– Néha azon kapom magam, hogy félek, félni kezdek, hogy kitudódik, hogy rajtakapnak, hogy nem tudok semmit az életről, se a halálról, nem szabadna beszélnem róluk, hiszen ki vagyok én... amit én megszenvedtem, nem szenvedtem meg eléggé, hiszen nem is szenvedhettem... nem úgy, mint egy háborúban... mint egy diktatúrában... nekem nem szabadna szenvedni... nem fájhat úgy igazán... ilyenkor azt is szégyellem, hogy nem is akarok se háborút, se diktatúrát... gyávának érzem magam... látom apámat, anyámat, nagyapámat... hallom a hangjukat, ahogy figyelmeztetnek, fenyegetnek, akaratlanul idézik a mumust, a nehezebb időket... hát mit tudok én a szenvedésről? Még katona se voltam. „Majd ha nem lesz mit egyél, fiam, megesszed!”... Otthon mindig volt kaja az asztalon, ha szűkösen is éltünk, ha néha nem is akartam hazamenni éppen, még azért se... de mindig volt, ahova hazamenni... nekem nem szabadna szenvedni... nekem csak hála van, és áhítat, és csüngés a háborúk és diktatúrák bölcs leckéin... azok a háborúk és diktatúrák meghatározzák az életünket. Megmentettek minket, megszülettek és azóta se hagynak békén. A bűntudat gyermekei vagyunk mindannyian. Mi megszenvedjük szüleink érdemeit és bűneit, és szégyelljük magunkat érte... a mi gyermekeink a mi ürességünket és jelentéktelenségünket fogják megszenvedni... a szabadságunkat, amivel jól guzsba kötöttek... az ő gyermekeik pedig az ő primitívségüket, amit a mi semmink fakasztott... vagy kitudjamit... anyákapák rákfeneje fiakbanlányokban. Senki meg nem szabadulhat. Halleluja! – rikkantotta felemelt kezekkel. Romulus élvezte, amikor Boti ilyen fájdalmas, hosszú monológokba fogott az esti sörözések folyamán, és bár nem értett belőle mindent, azt már régen megfigyelte, hogy Boti mindig magával kezdte, egyes szám, első személyben – és aztán valahol, szinte észrevétlenül, magára vette a világ terheit... bűneit... kicsit hasonlított is Krisztusra. Az ortodox ikonok Krisztusára leginkább. Boti református volt, ha jól emlékezett... nagyot húzott a söréből, és hátbavágta:

– Tudod, mi vagy te, bozgor barátom? Egy magyar rokker-Jézus – pictat de Andrei Rubliov!

Bár a monológra a többiek nem figyeltek, erre mindenki nevetésben tört ki. Nevetett Boti is, lökdösődni kezdtek Romulusszal. Körbejárt a pálinka, Petruska kézbevette a gitárt. Štefan azon a hátborzongató baritonhangján énekelni kezdte a *Nothing else matter*-st. Hát Petruskának muszáj volt erre azt játszani, a többiek ringani kezdtek a dalra a tűz körül.

– Halleluja! – rikkantotta Boti újra, miután legurult a pálinka. Sebi nézett

maga elé a tűzbe. Karesz odatolta az orra alá a pálinkát. – Tessék, jobb ez, mint az oláh cujkátok... – Sebi meghúzta, leoltotta sörrel. Karesz is sört bontott, és letelepedett mellé.

– Én tudod, mit nem értek, Karesz...? – szólalt meg Sebi. – Ti, magyarok, rendesek vagytok, szorgalmasok, szobatiszták... egy kicsit büszkék, egy kicsit gőgösek, egy kicsit makacsok, dehát, istenem, kell az az ördög ellen... – tárta szét a karját. – De ha ilyen jó pálinkátok van, mi az istenér' vagytok mindig olyan búvalbaszottak és haragosak, azt én nem fogom fel...

– Azé', me' elloptátok Erdélyt – vigyorogott Karesz.

– Hallod, Romulus, ezek megint lopják az országot! – szólt hátra Sebi.

– Hagyjad, ember, vigyék, úgyis lopunk újat! – nevetett Romulus. Štefan épp befejezte: – *and nothing else matters...* de a pálinka marad!

Nevettek, ittak tovább. Hűvös, kora tavaszi alkony, a legjobb fajtából, amikor még fel kell venni a kabátot ugyan, de már párolog az élet a földből, és forr a vér a tűz körül. A kedvencem... – gondolta Petruska, miközben halkan meg-megpendítette a gitárt, mintha csak a csattogó tüzet kísérné ezen az utolsó márciusi estén.

– Én egy dolgot nem értek... házasság, ember vagyok, gyerekeim is van... Romulusnak is... de nektek mi a mentségetek? – kérdezte Karesz, és végignézett a társaságon. – ...Hol vannak a csajok?

– Hát, azt kérdezz Štefanól – vágta rá Sebi. – Bozgor vagy oláh... aki nem ért a nőkhöz, az nem ért a nőkhöz... de ez a selyemfiú itt né... – mutatott Štefanra –, ez a Marsról jött... mi csak földi balfaszok vagyunk... de ez... ez egy rokksztár... ennek mikrofon se kell, beénekel egy stadiont! Bizony. Hol vannak a csajok, Štefanuť?

A többiek is heccelgetni kezdték, a selyemfiú húzott egyet a söréből:

– Ne vicceljete, bazmeg, nem hozok ide a rasszista, himsoven, részeg állat pofátok közé csajokat... ha nem ijesztitek el őket ti, akkor ők fognak megverni titeket... aztán velem se állnak többet szóba.

– Persze, me' csak magadnak akarod őket, gecí marslakó... – szólt be Karesz.

– Háremet akar csinálni a Marson... Štefanuť és a marsnők elrablása... Botikám, nem akarsz írni egy drámát? – kacintott Botira Sebi –, 2 ezer euróért ad ötlet.

– Kösz, de azt majd megírja Štefanuť, ha rossz napja van, és romokban az önbizalma... minek csináljak még nagyobb sztárt belőle? – válaszolta Boti. – Különbösen is, mi balfaszok vagyunk, nekünk több önbizalom-boostra van szükségünk egy nap alatt, mint neki egy évben... – kacintott vissza Sebire.

– Ah!... mit tudjátok ti... – emelte fel teátrálisan fél karját a feje fölé Štefan. – ...milyen érzékeny és kiszolgáltatott lelke van egy marslakónak... mindenütt csak vérvörös homok... ti depressziósak vagytok itt a földön?! Élnétek egy hétig a Marson!

– Az igaz... – mondta Romulus. – Akkor beismered, hogy marslakó vagy?

– Naná. És Gagarin volt az apám.

– Nem elég, hogy marslakó és álromán, még orosz is. És csajokat se hozott – nevetett Karesz.

– Ne hazudj, Štefanuť, mi tudjuk, ki volt az apád – mondta Sebi.

– Na ki? – kérdezte az.

– Ki, ki... hát a Lajka kutya! – erre Štefan négykézlábra ereszkedett, és ugatni kezdett. A társaság fetrengett a nevetéstől. Aztán könnyes szemmel ittak tovább, mert inniuk kell, mert mi egyebet lehet tenni az Isten háta mögötti kisvárosokban, legyen az ember magyar, román, marslakó vagy kutya – gondolta Petruska, pengette a gitárt. – Megy tovább a hímek tavaszüdvözlése. Megy tovább, van remény vagy nincs. Megy tovább a nagy Hora, a nagy Csárdás, élet és halál nagy tánca. Megy tovább apáról fiúra, nemzedékről nemzedékre, nemzetről nemzetre, halott nyelvből élőbe, élőből halottba. Valaha dinoszauruszok voltunk... akkor mekkorákat dobbantottunk. A miénk volt a világ, mi voltunk az őslakosok, ő a fiatal... hatalmas lábainkkal tapostuk a szűz földeket. A hatalom, a dicsőség. Felfedezőútra indultunk, nagy kalandokra, óvtak minket az isteneink, és mi is óvtuk őket. Magunkévá tettünk mindent, és az se volt elég. Nagy-ravagásunkkal megfertőztük egymást, és szépen, lassan ez az éhség beleivódott az istenekbe is. Megfertőztük a napot is, a bolygókat. Belecsúsztunk a vérengzésbe, vesztettek lettünk és elkeseredettek.

Leváltuk egymás lelkét, és örömünket leltük benne. Összezsugorodtunk a görcsös utálattól, lábaink és kezeink nőttek, hogy tapicskoljunk a saját sarunkban és vérünkben, és elvegyük egymástól a termést. Nyelvünk, hogy sziszegve köpködjünk és átkozódjunk. És rossz szívünk, hogy mindig félreüssön a veszett vágytól, hogy mindig igya a vérünket. Lejárt az időnk. Valaha dinoszauruszok voltunk, és már akkor sem néztünk a lábunk alá. Valaha dinoszauruszok voltunk, és már akkor elfelejtettük megköszönni a földnek a termést, és elpredáltuk, és nem volt elég, és vért akartunk. Valaha nagyok voltunk, és mi tettük magunkat egyre kisebbé. Most már késő. Izmaink leuralta a görcs, testünk meggömbült, és isteneink halottak. – Petruskának nagyon pörögtek a gondolatai, ha játszott. Az utolsó pendítés után kinyitotta a szemét. Mindenki őt bámulta, Karesznek a szája is tátva maradt. Sebi törte meg a félperces csendet:

– Tudsz te valamit, te cigány – és folyt tovább a pálinka, ropogott a tűz. Marius odabotorkált Botihoz, és átkarolta a vállát:

– Ne szomorkodj, barátom. A fertőzött föld fogyatékos fattyai vagyunk mindannyian. Az eltemetett történelem tökelütöttjei. És akkor mi van? Nem a mi hibánk. Hadd szidjanak. Hadd gyűlöljenek. Ez a mi erőnk. Ez a mi reménységünk. Hogy senkik vagyunk. Szeresd azt a senkit.

– Halleluja! – emelte meg sörét Boti.

GÁL HUNOR

hús

talpuk alatt lábszárig húzott földek. havonta cserélték a gatyamadzagot, kicsiny földjük pedig kitermelt magából minden holttestet. csak egyvalami volt kínosabb kettejükénél, amikor egymás mellett ülve hallgattak. lábaik alatt szétszúszott a tapintat, próbáltak beszélni egymáshoz, de már csak álmukban makogták a folytatást. – mint aszott szerzetes, kit megkérdőjelezett a rózsafüzér.

*

a gerinc próbája

a törés.

az éjszakáké pedig a csend,
ha a fény reggel nem ér el testemig,
mert túl sötét van idebent,
mert éppen valaki felköti magát,
és fejére szárad a leomló vakolat.

így beszéltem négy éve,
azt hittem, megváltozott minden,
a mantra, a rendeltetés, a vegyjel.

szeresd a csendet is,
mondogatom mindig magamnak,
mert ez nem több annál,
ami, bármi is ez.

*

éppen valahol megszületik valaki,
apró végtagok, szikék a húsban,
nincs megmentés,
nem lehet,
kocsmákban, kertekben, köldökzsinórban,
így beszéltem két éve,
reméltem, hogy változom,
ne keresd a csendet,
mondom,
megtalál.
fél éve elhagytam az isteneket.

rongyait levedlem,
mert minden este elrendelt helyük,
és itt a testekben található vizek annyira hidegek,
hogy a benne élő halak rendkívül lassan növekednek,
itt a bizalmatlanság szeretet csak,
semmi több,
ezért ismerem a másnapok porcait,

talán

ők is

a büzt, mert a szagok csak belőlem
keletkezhetnek,
szaglást pedig
nem érdemes színlelni.

*

mostanában sokat álmodom, hogy
az apák csak a bűneiket,
az anyák csak a születés fájdalmát hagyhatják hátra,
de ez nem több annál,
ami, bármi is ez.

velő

hallucinációk

unod a medencéidet a koplalások után

békülésben vagy és száraz a torkod

A bogoly

reméled hogy még van annyi tartás benned

mert itt a ködök a tieid

itt más ízű a kávé

itt ülnek az étvágyak

és még mindig áprilisi hóhullás

mint az egyetlen vérképző szerveid

egyre sárgább leszel

és már nem tudod meghatározni a lüktetés kezdetét

sóval a nyakadon

semmijük nem volt. talán csak azt az üres üveget lehet bárminek nevezni, amiben régen az aprók voltak. kezdték gyűlölni a szerepeket, melyeket hámként húztak egymásra, mint két lesoványodott gebe, amiken már nem segít sem a hamubansült pogácsa, sem semmilyen viharbéli összetartás. egymás szemétől féltek csak, soha másról.

*

elindulsz, mert jó ötletnek tűnik minden
cselekvés. sötétben jársz, így világítod meg
mások macskaköveit. megpróbálsz mindenkivel
azonosulni, magadat veted
a posztumuszokban létezőkhöz.
elteltek azok az idők, amikor
semmilyen következmény nem volt az éjszakákban,
másnapos reggelek, készülés a sötétre.
és gondolatban rátámadsz minden anyafarkasra.

*

megváltoztak a viszonyok, akaratok,
és azt hiszed, hogy a netespornó nem
kompenzáció,
és elhiszed, hogy neked már nem fáj semmi.
ezt mondod, mert elindulsz,

mert jó ötletnek tűnik,
a közértből hazafelé,
a kocsmából hazafelé,
hazafelé bugyiból, trippéből,
minden jónak tűnik,
bármit is szántak neked.

*

látod, megterítettem neked,
kenyér meg só az asztalon,
hol a víz – kérde.

levedled maradék koporsótested,
a lábaid már nem tartják meg vázad,
a halottak utáni hajnalon.
mozogsz, mert mozgat az ébrenlét,
a szabadulás jogán hátrahagyott házad,
magadé, másoké.

tagadásban vagy,
legtöbbször kristályokból állsz,
ami csak a szárazföldi gerincekre jellemző,
valami megint van, este vagy reggel,
de egy biztos, hogy az ébrenlét már nem függ
a napszakoktól,
csak te.

ismét a szabadulás jogán hátrahagyott
házad,
magadat másokért,

nyakadon sók, hátadon még a tegnapi kenyér,
padlóhoz tapadó matracok íze,
ne sirj, hogy nincs mit megegyél.
sarokba szorult az utolsó falat,
bármit is szántak neked.

indexre

két hete nem mozdultak ki a házból. behúzódtak a sarkokba, és
várták a bogarakat. úgy gondolták, hogy a belekben lakó élőskö-
dők jó hatással lennének, így rendszeresen jól táplált volt szí-
vük, májuk, tüdejük. beköltöztették a konyhát, és egyre sötétebb
lett a szoba. nem látták egymás horpadásait, csak a helyüket ta-
pinthatták ki, és azt is csak sötétedésig.

*

alig bírok éjszakázni,
aztán megint.
húsgyakorlat
– mi lehetnék ennél több?

a hegyektől próbálok tanulni,
mert a szemedben úgy látszott az őszinteség,
ahogy a sajátomban sosem fog,
és annyira kéket még nem láttam,
mint a nyakad, ha egy fűzfa ágát szelídi.
ha akarva beszélünk,
akaratlan közünk lesz

egymáshoz,

ha pedig ketten vagyunk,

rutinból

mossuk meg egymás hátát.
te engeded, hogy lemossam a bűneidet,
és mérget főzöl a reggelibe.

*

Gótika

most a hegyektől próbálok tanulni,
megvárni, míg a tüdőm foltos lesz,
a véred pedig belefolyik az ágytálba.
és én kettéválaszthatom ezt a tengert is.
kilöklek magamból, mint beteg test
a donorszervet,
mert mindig csak az egymásban töltött idő
nehéz.

hogy megosztott ágyak és meditációk,
életek előtti halálok,
Jézus arca egy pizzán,
Allah neve egy tojáson,
Teréz anya süteményen,
Szűz Mária az autósosó ablakán,
a fa kérgén, egy tortában,
egy metrómegálló olajos pocsolyájában,
egy öreg Chevrolet behorpadt lökhárítóján,
az emberek, akik a macskáikkal,
a betegségekkel,
a szögre akasztott bőreikkel laknak,
vagy a Spanyol szaharákon lógtatják
lábaikat,
tehát mindenki lábát.

te meg csak ülsz, és még mindig azt vallod,
hogy minden, ami a szádon kijön
a holnap számlájára írható.

*

a dokinál is jártam, ahogy mondtad,
hülyeség volt,

üres égbolt,

mindenféle traumákról beszélt.

mikor pedig végre hazavergődtem,
anyám a fejemhez vágta,
hogy milyen áron?

egyszer egy lány megmosta a hátam,
pedig

nem akart tőlem semmit.

Gothár Tamás 1995-ben született Csíkszeredában. Jelenleg Kolozsváron él, 2014 óta publikál folyóiratokban verset, prózát és műfordítást.

Gál Hunor 1995-ben született Borzonton. Jelenleg Kolozsváron él.

Athantor

Egy négyezer éve kiégett
ősi gesztusból

A hamu susogása a tűz hunyt emléke
a méasztetoválások felett
tisztavíz ingek a homok közt
növényevő hernyók kerülgetik a köveket
kútba hullott vedrek bűgása

de mindezek egy útilapu alatt történtek
és egy szép napon ő is előjött hogy lássa

főlenk ültünk a szőlőkarók mellé
és göndör tincseink feléjük nyúltak

a mészgödör elvadult
a ködben ólálkodtak az álom fenyegető madarai

mi védtük magunk ahogy bírtuk
és ő megtartott bennünket szemével

Az öreg holtan hevert

Bătrânul ședea mort

Az öreg holtan hevert a ganében
a merengő gödörben
nem mondott semmit nyöszörgött mint gyerek egy magban
ugyanaz a csónak jött csak az utasok változtak
forgolódtak körötte megemlékeztek róla
az öreg holtan, fején egy régi kalap
néhányan a legtisztább a legmélyebben mocskos tanítványok közül
ujjal turkáltak a ganében gilisztát kerestek horgászathoz
mi imádtuk magunk ahogy mondják Talán véletlenül voltunk ott
a többiek mindig jöttek Volt náluk könyv és füzet
odamentek az öreghez kérdezték
(mindig ugyanazokat a kérdéseket csak az utasok változtak)
azt mondták Tisztelünk téged látod sor került az ünnepélyes
megemlékezésedre
jegyzeteltünk gyorsírással
de miért nem értjük a hozzánk későn érkező suttoást
próbálj érthetőbb lenni Menettérti jegyünk van
két étkezéssel Mormol valami igazságokat
mi lejegyezzük megtanuljuk továbbadjuk az utódoknak röviden
Az öreg holtan hevert a ganén
a merengő gödörben
a tanítványok rongyokat foltoztak úgy tettek mintha nem látnának
inkább szomorú látvány volt Mi távolabb álltunk
mintha nyelveket tanulnánk órákat adott
egy hölgy aki sokat tudott egy szigorú botanikus
A többiek az öreghez léptek díszeket aggattak pelenkájára
Lefotózták pelenkában körükben
sz(ép) volt csod(álták) gyöny(örködtek) magukban
mi a valamivel bonyolultabb dolgainkhoz láttunk
eligazodtunk ahogy tudtunk
a tanítványok gitáron játszottak hallás után
a többiek kérdéseket tettek fel Kék volt az ég
néhány mediterrán itt-ott még megtermékenyítette egymást
mondták a többiek Tisztelünk téged
ta vagy a második Marconi Edison Mondj
pár aforizmat egy-két igazságot

Gellu Naum (1915–2001) az európai szürrealizmus kiemelkedő alakja. Verseit, prózáját és színdarabjait német, angol, francia, spanyol, magyar, szerb és lett nyelvre fordították. Elnyerte a Román Írószövetség Díját költészetéért (1975), annak Életműdíját (1986), a müncheni Európai Költészeti Díjat (1999) stb. 2000-ben Nobel-díjra jelölték.

Az öreg forgolódt a ganén szaggatta pelenkáját
mi távolabb álltunk Atsuhant köztünk
egy kezdet és vég nélküli derű
jól éreztük magunk vállunkat az égnek vetve
s a többiek amfiteátrumot csináltak Körbevették az öreget
összenyomták a kalapját slaggal öntözték
igazságokat követeltek tőle
ő eltakarta szemét betömte száját ganéval
jöttek teli hajók vonatok
(ugyanazok csak az utasok változtak)
én valami lényegtelenent mondtam neked A tanítványok
úgy tettek mintha nem hallanának
te azt mondtad Endrigo úgy beszélsz mint 33-ban
amikor érettségiztél
én úgy beszéltem mint 33-ban amikor érettségiztem
filozófiát tanultam egy utcára néző szobában
a többiek azt mondták Megemlékezünk rólad tengerpartokon
kúszunk harci sebekkel

Fejtsd ki nekünk tisztán a suttoást amelyre jogosít
az öregségi számlád
A tanítványok fejben ismételték az eredendő hibát
Mi összedugtuk arcunk ujjaink simogattuk az amfiteátrumban
Daloltak énekeltek Jöttek hajók és vonatok Felvonulások voltak
az öreg forgolódt a ganén Azt suttoagta NE Ennyit suttoagott

Az előérzetek területe

Domeniul presimțirilor

Vannak elfeledett gázlók bizonyos helyek bennünk és egy út ami
vizen át vezet
valaki engem kiált oda akar vonzani
hogy egy növényel megüssön és mi bűnöm van nekem ezen
a rézkapus világon

majd csend lesz dalolnak a csalogányok
nagyon hideg van és kastélyok vannak bennünk
mezők kék és sárga virággal
és járjuk őket műanyag lovainkon

értitek egy hatalmas madárban élünk amely magában hord
minket
és találkozóra megyünk letisztítjuk a hernyókat az ágakról élénk
jön egy lány de szegény már ő sem bírja kimerült lenyelte az egész
hálót amit font amíg ránk várt
azt mondja gyere csókolózzunk legyünk boldogak
szolgáljak fel ezüstkanállal édességet neked
legalább a kályha mellől lenne És jön King Kong parittyával
lódöz összemocskolja az ingünk letépi nyakkendőnk
jön az az üszkös hétfejű tanár jegyet ad nekünk mintha nem
bifláztunk volna eleget

A laborba visz hogy tapasztalati magányt szerezzünk
és labdázunk mint az ikrek
egymásra nézünk bólintunk egy szerencsétlen lány jön kormos
arccal
az özönvíz óta nem mosott szemet és beülünk az autóba (ő mellénk)
suhanunk a pályán
szólnak a hírek de már nem értjük őket titokban nevetünk mint
egy temetésen és félni is kezdünk

mennyi minden történik bennünk és ott feledjük őket mint
egy iskolatáskában
és mindenki csak magában hisz csak azt tudja amit jól tudnak
mások is

de előttem az a boldog időszak van amikor anyával laktunk
ültem ott arra gondoltam mi kellhet még
kint esett ő meztelenül aludt velem hasában
egyik-másik oldalára fordult álmában megbabonázott
ismerte azt a szigorú törvényt övni akart

az ágy fölött hintázott a nővérem a hold

ANDRÉ FERENC fordításai

Goethingen

November 1.

A vonatom hajnalban indul Budapest-ről, még sötét van, amikor óriás teknősbékaként (egy hátizsák elöl, egy hátul) átvágok a volt Köztársaság-téren. A Göttingenből postázott leporelló-formátumú vonatjegyemet elismeréssel nyújtja vissza a kalauznő. A bécsi átszállásig nyugodtan alhatok. Hűvös a reggel, a pályaudvart szabdaló fénycsóvákban gőzölgő papírpoharakat szorongatnak az igyekvők. Egész nap nézem a tájat, amely bizonyos részein akár a Körös-völgye is lehetne. Ugyanaz az éghajlati övezet. Óránként tudatosítom magamban, hogy az ellenkező irányba haladok. A göttingeni állomáson már vár a kulturális központ vezetője, Frau Anne Moldenhauer, piros kabátban, kezében egy tábla: „Frau Lang”. Ezzel elejét veszi a *Stadtschreiberinségem*, vagyis a rámfigyelésnek az a foka, amikor minden erőmmel azon vagyok, hogy ne jöjjenek zavarba tőle. A vendégjáték, amelyben egy erdélyi író alakítok, akit a budapesti Goethe Intézet delegált Göttingenbe. Das ist ja aber natürlich. A gombócot a torokban rögtön az első félbehagyott mondatdal együtt lenyelem (tulajdonképpen a megszólalásig tudok németül). De szorongásom az itt töltött napok alatt fokozatosan oldódni fog, míg végül egészen ki nem irtják belőlem a normalitásukkal – egyelőre kisegít a jó öreg nonverbális kommunikáció, a bolgár kalauz. Nevetve üdvözljük egymást, mintha régi barátok lennénk. Hogy meglepően pontosan érkeztem, pedig a német vonatok mostanában sokat késnek, mondja. (A kijelentést valószerűtlen túlzásnak hallja egy kelet-európai utastájékoztatókhoz szoktatott fül, de tény, hogy Németországban egyaránt használják személy- és teherszállításra a vasúthálózatot, emiatt terhelt. A vonaton magam is lapozgattam asztalkára kitett színes, vasúti közlekedést népszerűsítő prospektust. Meggyőző volt.) Egy taxiúttal később ugyanez a fogadtatás a Goethe-Institutban, ahol az igazgatónő, Frau Ulrike Hoffmann-Steinmetz vár. Ezen a *frauozáson* hamar túladunk, én beleegyezésemmel ideiglenesen Ursula leszek, amíg meg nem tanulják kiejteni az Orsolyát. Ez ugyanis feltett szándékuk, és „talán egy pohár vörösbor mellett gyakorolva” ez sikerülni is fog. Felocsúdni sincs időm, olyan iramban történnek az események, már kísérnek is a szintfelmérő tesztre, ahol megállapítják, hogy holnap reggel melyik csoportban kezdhetem a nyelvkurzust. Minden találkozással gyarapszik a megismert Frau-ok száma. (Hol vannak a német férfiak, kérdezte Marlene Dietrich.)

„Mehr Licht!”, mondja a tanárnő, és felkapcsolja a villanyt a falfaragásokkal telezsúfolt óriási teremben, mire én a stréberek gyorsaságával rávágom: „sagte Goethe”, mintegy mellékesen azt is bizonyítandó, hogy nem érdemtelenül va-

Az állomással szemközti szobor anyaga; várakozás

gyok jelen. De itt nem én leszek egyike azon keveseknek, akik ismerik a szlogené vált utolsó mondatok forrását. Nyilván, hiszen szlogenjeink, akár csak zavaros, bölcs és nagy folyóink forrása éppen itt található, ebben az országban. Itt vagyok a *Hochdeutsch*, vagyis az irodalmi német bölcsőjében, Alsó-Szászországban. Állítólag ebben a régióban nincs tájszólás – a viszonylag jó nyelvértésem is ezt támasztja alá.

Ulrike, az intézet igazgatónője buszon kísér le a villanegyedből az óvárosig, ahonnan már könnyen megközelíthető a szállásom. Útközben a székelyek és a partiumiak közötti elementáris különbségekről értekezek, B1-es szinten. Arra kíváncsi ugyanis, hogy milyen közeg az, ahonnan én jövök. Már-már tolakodónak érezném ezt a hirtelen jött barátkozást, a beleéléssel ismételtetett „so schön”-öket, de megadom magam, és inkább elfogadom, hogy örül nekem. Mégiscsak én vagyok ennek a Pilotprojektnek az első pilótája. És ha én itt vagyok, akkor itt van velem egy aura, egy ismeretlen atmoszféra, egy kibontható csomag, egy felgöngyölíthető identitás. Az érdeklődése nem pusztán formalitás, megérezem benne az inspirációt, de most túl fáradt vagyok erre felszabadulni.

Otthon Halottak Napja van, és kivilágított temetők. A vendégház melletti régi sírkertben koromsötét van. Igaz, nem „aktív” temető. Ulrike azt válaszolja a megjegyzésekre, hogy Göttingen és környéke evangélikus, emiatt csak a Német Nemzeti Gyásznapot ünneplik, az első világháborúban elesett katonák emlékére. Megmutatja még, merre van a Netto, az árban és távolságban is ideális fekvésű bevásárlóközpont, majd velem együtt ellenőrzi szobámat, átvételre alkalmas állapotban van-e. Új épület, tele vészkijáratokkal, padlószőnyeggel, légkondicionáló

berendezésekkel. A wifi-jelszóért bekopogok a szomszéd szobába, miután rövid hallgatózás után megállapítom, hogy otthon vannak. Egy ázsiai lány nyit ajtót, éppen az otthoniakkal szájpolt, nem csak az én érkezésem napja a mai, hanem a holnap induló nyelvkurzus résztvevőie is. Szobámban eszegetve a német savanyú kenyeret (Pumpernickel), arra gondolok, hogy reggel még otthon voltam. És hogy ahol otthon voltam, az sem az igazi otthonom, oda is eljöttem otthonról. És hogy testileg nem is olyan nehéz elmozdulni valahonnan valahová, de lélekben ez lassúbb folyamat. Az első napokban az ember még csak hunyorog az idegenben, akár egy újszülött.

Járatok

Az ember akkor kezdi otthon érezni magát egy nyelvben, amikor megérti a rövidítéseit, és akkor kezd otthonosan mozogni egy városban, amikor rátalál a rövidítőkire. Már tudom, mit jelent németül a „bzw.” (= ill.), a „z.B.” (= pl.), az „usw.” (= stb.). A temetőn átvezető ösvény minden reggel öt percet spórol nekem. Minden reggel üdvözlöm az arany lovat egy kapu fölött, miközben egy Grimm-mese jár a fejemben:

Mivé lettél, paripácskám?!

S ráfelel a falon a lófej:

*Menj csak, menj csak, szép királylány;
anyád szíve, ha így látna,
bánatában megszakadna.*

(A libapásztorlány)

>>>>> folytatás a 16. oldalon

Felhővillamos

Pedig ekkor még nem is tudom, hogy a hely szelleme szól belőlem: a Grimm-testvérek éppen itt, a göttingeni egyetemen tanítottak addig, amíg öt másik professzorral együtt ki nem utasították őket a szabadságjogaikat megnyirbáló Hannoveri Királyság elleni protestálásuk miatt (ők a Göttingeni Hetek). Nem adnám semmiért ezeket a reggeli gyalogutakat. Szeretem nézni, ahogy előzönlök a várost a biciklisek, nagy svunggal tekerve az egyetemekre. Ki tanítani, ki tanulni. A bicikliút szent. A járda is az. A buszsáv is és a piros lámpa is. Mindebből nem a vasfegyelmet érzem, hanem az előzékenységet, ami valamiféle ökonómia révén megtérül és az önérdéknek kamatozik. Felelősség van a levegőben, és ettől olyan felszabadító belélegezni reggelente.

A buszbeli hangosbemondó nőnek van valami melankólia a hangjában. Elképzelem, hogy minden nap beül egy kis kabinba, valahol a busz végében, ahol röviden és rezignáltan bemondja a mikrofonba a megállók nevét. Pl.: „Markt”. Anélkül, hogy kinézne az ablakon, mindig tudja, hogy éppen merre jár a busz, mint egy bekötött szemű hős, akivel megtévesztő köröket ró az emberrablók kocsija. „Merkelstrasse”, ez az utolsó, amit hallok, mielőtt leszállok a Goethe Intézetnél. A villanegyedben kicsi, egyforma márványablak jelzik majd minden házfalon, hogy itt lakott valaki. Pontosabban, hogy e házban *valaki* lakott. Max Planck, például, a szomszédosban.

A fél 9-től du. 1-ig tartó németórák szüneteiben elmajszolom az uzsonnám, és közben felderítem a környéket. Sárga lombban tobzódik az utcák. Nem csak szélesek, de magasítottak is – a fák felfele nőnek, és ettől a járókelőnek az az érzése, hogy az utca boltozata a falombok ívével bezárólagos. Ezt a kegyes optikai csalást az én szűkebb és tágabb pátriáimban már nemigen alkalmazzák. Általánosan jellemző városainkra, hogy félreértelmezik a követendő mintát, vagy részlegesen koppintják le, mintha csak a szemük sarkából ellesett fogásokra hagyatkozhatnának. Az élek dominanciája! A sík felületek uralma! A kopárság üttörése! Ha az utak állapotára vonatkoztatjuk, mindez akár igaz is lenne: a nyugati utak állapota általában valóban példaeértékű. De itt azon kívül, hogy az utak járhatósága magától értetődik, és a járda fogalma is él még a köztudatban, nem vágják le tőből a kettő közt vonuló sorfa koronáját. Itt nem a falevél számít hulladéknak, hanem a szemét. A botanikus kert szabadon látogatható, átjárható, ha úgy tetszik, mindenkinek útba esik fenti és lenti kijárataival. Nálunk fizetni kell az embernek, ha növényeket akar látni – ezt nehezen értik itt, amikor elmondom. A sárga levelek ellepik a járdát, ebben fogom mérni az időt. Mire a fák nem lesz levél, elhagyom a helyet én is, és megyek haza, a télbe.

Felszállni a felhőkre vagy a villamosra, az azért nem ugyanaz, figyelmeztetett mindenkit a főellenőr, miután ki kapcsolta az áramot, a menedékjogot és a tápláléklánc szemeit szétszakította. Az ellenőr szigorúan végigmért bennünket, azután sarkonfordult és befordult az Izmael sarkon. Ez a sarok egykor egy hírneves pékségnek adott otthont, védelmet és vevőkört, utóbb azonban sokkal ismertebb volt arról, hogy egy jól csengő gyógyszerár, festőakadémia és használtruha-kereskedés kilós kiszerelekben egyszerre működött odabenn emlékeztet és dögtetes bűzben. A korcsmáról már nem is szólok, mert oda nagyapám minden vasárnap este elküldött egy kis „színivalóért”, ami maga volt a színház és a valóság, az illúziók és a veszett lelkek paradicsoma.

Na igen. Sem a felhőre, sem a villamosra nem lehetett felszállni. Az első, asszem mindenki számára érthető, költői túlzás, mazochizmus, csertörő malom a Fantázia-patak partján. A másodikhoz még nem voltunk eléggé nagyváros, a magisztrátus nem merte megkockáztatni bevezetését. Ki lettünk volna téve a többi város gúnyolódásának, felcímkeztek volna mindennemű hóbortos, nagyzó pübékának, a számázkodás atyamestereinek. És akkor még enyhe voltam és nőies.

Bár az igazat megvallva, akadtak eleendő számban, nemben és részeshatározó esetben képzelgők, felhőutazók, voltak elképzelések a történelem folyamán, papírra is vetették számosan terveiket, magánmerengéseiket, öntöprengéseik közösségi csapadékát, gondosan lepárolt örültségeiket, amelyek most a magisztrátus irattárában hevernek felbontatlanul és elsárgulva, feledésre ítélve, akik tehát a villamosközlekedés megszállottjai voltak, és arra gondoltak, hogy az alsó vasútállomás és a parasztfőiskola vagy a Deszkapalota és a Píroshegyi falatozó között feszítik ki a

keskeny nyomtávú síneket, volt, aki légpárnás vonatot képzelt, mások alagjárót, de leginkább akkor lendült ki nyugalmi állapotából a városi közvélemény, amikor Montberg Lala okleveles mezőgazdász a város körül ágaskodó törpehavasokat akarta összekötni lengőhidas kalandvasúttal.

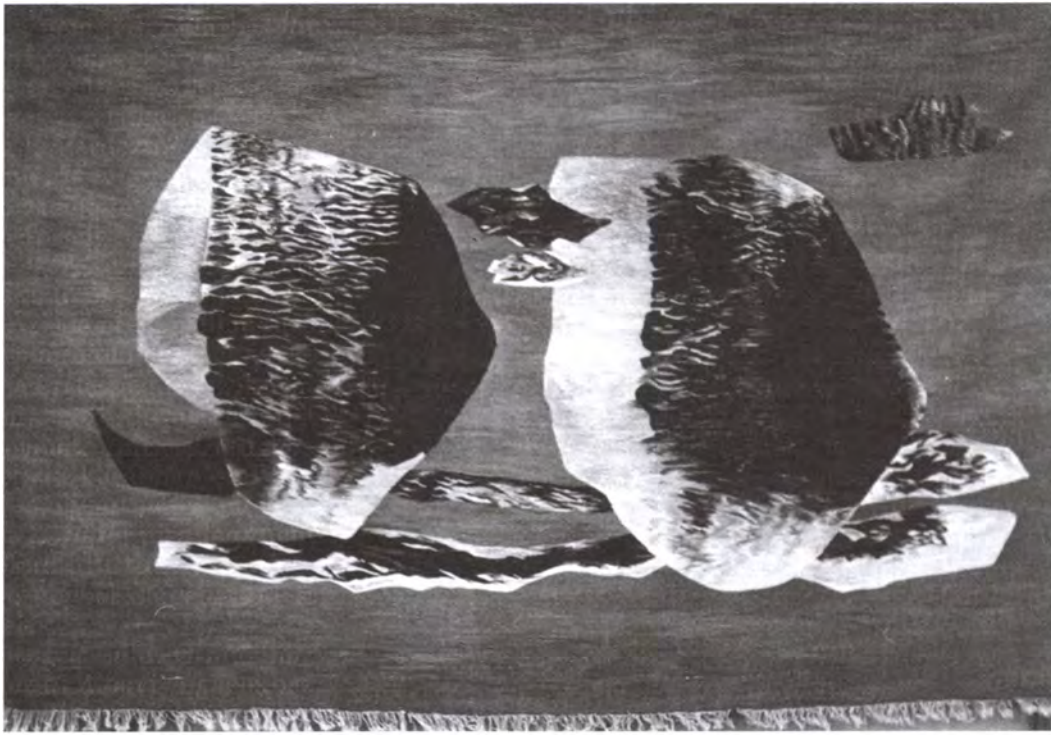
A teljes igazság kedvéért el kell árulnunk, hogy nevezett Montberg Lala jövevény volt. Úgy értem, nem itt született, nem itt nőtt fel, önszántából telepedett közénk, önszántógépekkel házalt, ezért aztán sok mindent elnéztek neki a bentlakók, ugyanis évek óta senki sem akart beköltözni a városba, folyton csak ki- és elszöktek az emberek: először a jobb kezű kézművesek és a nagyobb zsebű orvosok, aztán a fáradtolajgyűjtők és a műgyűjtők, miután kimerítették minden gyűjteményt gyarapító forrást, a kutasok és kultúrfélistenek, a lábbalirók és a gépzongorahangolók, végül elmentek a pincérek és a fegyverművesek, az ágyúhuzagolók, s így védtelenül hagyták a város.

Egyébként a Píroshegyről nézve vonzó kisváros lehettünk, voltak odalent a korcsmákban és tantermekben szépségét dicsőítő költők és lírai utcaseprők, régi, műemlékjellegű zápfogmaradványok a polgármester állkapcsában, és egy félbemaradt tornacsarnok, amit mindenki át akart építeni villamosremíznek, mármint azok, akik őszintén villamost szántak ennek a kedves törpehavasokkal koronázott településnek. Mondom, nem is voltak kevesen. Mert itt az iskolákban is folyton a gyerekek képzelőerejét próbálták fejleszteni a pedagógusok, gépekkel elősegíteni, vitaminokkal serkenteni, ebből kifolyólag a felhőjárás kérdését végül is virtuálisan megoldottnak kell tekintenünk.

Montberg Lala szinte berobbant a város életébe. Érkezését különféle előjelek is bevezették. Például a városi könyvtárban rádólt egy egész polcnyi detektívregény a város rendőrfőnökére, aki ettől megzakkant, és folyton nyombiztosítókkal kísértette magát, ráadásul el kezdett folyékonyan angolul társalogni, holott azelőtt a bükkfanyelvéről vettek elborzasztó mércét a különböző lingvafonok,

Móc nők

Ikrek

nyelviskolák és tanulókörök, aranykalászos téli gazdalanfolyamok.

Ugyancsak az előjelek közé sorolhatjuk, hogy múlt év július 7-én befagyott a Márkoltó-víze plusz 31 fokon és lefagyott a város teljes internethálózata, *hesteg* jégvért borította a szupertitkos fájlokat, és csupán három naptári nap múltán állt helyre spontán a telefonösszeköttetés a város és a megyeszékhely között szárazon, vízen és a levegőben. Ha ennyi nem lenne elég, akkor csatoljuk az ellenőrizhetetlen előjelek és városi legendák közül azt, mely szerint Tóth Jucika megálmodta névvel, lakcímmel és személyi számmal, hogy Montberg Lala lesz a férje, holott azelőtt azt sem tudta, hogy a pasas a világon van. (Tóth Jucika fodrásznőjének bizalmas közlése.)

Az ellenőr sarkonfordulása sem írható teljes egészében a véletlen szám-lájára, ugyanis az ellenőrt az Ellenőrző Toronyból küldték hozzánk, szinte egyszerre – de rangrejtve/lejtve/elfedve – érkezett, ugyanazzal a spontán vonattal, amellyel Montberg Lala. Azok ketten nem ismerék egymást, nem voltak egymás vagy saját rokonaik osztálytársai, kartársai vagy ágysszomszédjai. Teljesen közömbösek voltak egymás számára, holott egy fülkében utaztak, ugyanarra a vészfékre gondoltak, amikor a spontánvonat billegni, rogyadozni, majd minden eresztékében csikorgogni kezdett Térjmeg és Térjmeg-Felső között. A kalauz bejött, megnyugtatta őket, csakis kettejüket, ugyanis a szerelvény többi utasa teljesen megszokta már a vonatzaklatást, reszketést és a recsenések-repedések számlálásával töltötte az időt, ha nem maroktelefonját nézegette. De leginkább azt tette, amióta volt térerő, vájfáj és világfájdalom szabadon.

Sőt Montberg Lala éppen e vonatdagodás, kilengéssorozat hatására jutott

el ama merész ötletig, hogy kidolgozza albérlésében, majd javasolja a város előljáróinak és bölcséinek tanácsában a felhővillamost, amely lengőhidak segítségével köti össze a kisebb-nagyobb csúcsokat, ködalagutakat is szerkesztett térzenével kombinálva. Eképpen fogja a városhoz vonzani – állította – a kalandvágyó idegeneket. Elsősorban a kötéldegzetű angolokra gondolt, az ausztrál fakírokra és az amerikai kalandorokra, akik majd a világhálón öles hirdetésekkel fognak tudomást szerezni arról, hogy várja őket a föld legizgalmasabb dzsungelvasútja. Mint tudjuk, a reklámszövegek gyakran tartalmaznak mesés túlzásokat. Ennek tudható be a *dzsungel* jelző felbukkanása a csáberő fokozása érdekében a vasúttal kapcsolatosan, na meg az, hogy a rendőrfőnök angoltudása 402%-kal dúsult fel, színeződött át.

A felhővillamos fogyasztása minimális, erősítette Montberg Lala egy a csodálóiból szervezett csapszéki körnek az Izmael-sarkon. Az akkumulátora akár konyhai csatlakozóról, áramforrásról is feltölthető, a biztonsági övek bekapcsolása tetszőleges és tényfrekvenciás, a nők és férfiak vegyesen ülhetnek, akár egymás ölében is, a gyerekek számára fönt a villamostetőre hasmántkilátókat is szerelünk...

És mi lesz a többiekkel? Velünk, esetekkel, kisemberekkel ki törődik? Hogyan lehet majd minket európaikat felcsalni a felhővillamosra, ha nincsenek biztonsági előírások, útmutatók, kalauzok, tolmácsok, fogódzók, válltámasztékok, bukósisakok, CGS-rendszer és THM-mutatók? Kérdezte váratlanul az ellenőr, aki ezzel a kekeckedéssel fedte fel kiletét. Hónapokig lehúzott redőnyökkel, füstszűrős üvegburokban közlekedett, álcáját még Harun al Rashid bagdadi amatőr merénylő is megirigyelhette volna.

Montberg Lala nem jött zavarba. Ránézett a kérdőre, ráismert a vonat egykori utasára, tehát feltette a lehető leglogikusabb, a legegyszerűbb kérdést:

– Magát pedig ki kérdezte?

Az ellenőr elpirult, vigyázzba vágta magát, de előbb kiemelte a belső zsebéből az Ellenőrző Torony hiteles megbízólevelét, amelyet szívol szóra felolvasott az Izmael-sarkokban összeverődött vasúttársaságnak. Az emberek félelmükben összébbhúzták magukon a kockás kiverőket, a nők a széles cigányszoknyát bekapták a lábuk közé, jeges rettentet burkolta be a termet, ami összefüggésbe hozható az egyik korábban említett fagyjelenséggel, mely a tavalyi előjelek között szerepelt. A vájfáj újra fagypontra alá süllyedt, sokak álla zuzmarás lett. Az Ellenőrző Toronyból elégedetten figyeltek a jelentet.

Nem így Montberg Lala. Ő már hozzászokott ezekhez az alpári vágásokhoz, alattomos cselszövményekhez. Átlátott rajtuk. Hiszen nem először találkozott hitetlenekkel, felhőrombolókkal, villamosgyűlölőkkel, korcsmai provokátorokkal. Akármilyen kisváros is a miénk, állapította meg magában, lám, lám, ide is beférkőztek a kételkedők, az agymosott medvék, a bűzös borzellenőrök.

Mindenről gondoskodva lesz, jelentette ki magabiztosan. Fellépett az asztalra. Belekapaszkodott a csillárba, és jól nekilendülve kiröpült a nyitva hagyott kirakaton át a főutcára. Déli kettő volt. A grandbulvár fényárban állt. Az ellenőr utánózni akarta, de a csillár ellenségesen viszonyult a kísérelthez. Leszakadt. Az ellenőr moccanni sem tudott. Eltörött benne valami, elpattant egy húr, amint az ének is mondja, vagy nyaka szakadt. Senki sem törődött vele, egyszerre akartak kirobbanni az ajtókon, ablakokon, hogy még utolérjék Montberg Lalát. Aki akkor már a találmanyi hivatal lépcsőit hármásával szedve, zárás előtt fél perccel regisztrált és beadta a tervezetet.

Nem ígértek gyors választ. Igaz, azóta eltelt néhány év, de mi ez az altamirai barlangrajzokhoz vagy a piramisok kopásához mérten?!!

A tervezetet nem utasították el, nem mondtak le róla, nem hangzott el lesújtó/felemelő, egyáltalán semmilyen objektív szakvélemény, nem tárgyalták meg önkormányzati ülésen, a felfedezők klubjában, a mesteriskolákban és a tanítóképzőben. Nem szerveztek köréje színházi világnapokat, póré vetélkedőket. Az újságok, népszerűsítő füzetmények sokszor ismertették dióhéjban, kivonatossan, cukormázbevonattal, sok ízben tájékoztatták ferdén az izgága közönséget vagy túl kecsegtető színekben ábrándoztak róla.

Az igazság az, hogy várjuk a végreményt. Még semmi sem veszett el. A tények tények maradnak. Különösen egy ilyen nagyszabású felhővillamos esetében, amely lengén köthetné össze városunk törpehavasait és mindannyiunkat a hervadatlan világelességgel.

Mi történt Twin Peaksben?

Mielőtt erre a kérdésre megpróbálnék válaszolni, helyet követel magának egy másik: mi történt 1990 áprilisában? Persze, sok minden. Például: a Szovjetunió nyilvánosan bocsánatot kért a katyni vérengzés miatt. És: a Discovery űrepülőgép személyzete Föld körüli pályára állította a Hubble űrtávcsövet. És: az NSZK és az NDK megegyezett abban, hogy egyesítik valutáikat és gazdaságait. És: Az Amerikai Egyesült Államokban népszámlálást tartottak, 248 709 873 amerikai jött ki eredményként. És: Magyarországon lezajlott a parlamenti választások második fordulójára, első helyen a Magyar Demokrata Fórum végzett. És: megszületett Emma Watson és Kristen Stewart, később mindketten olyan elképesztő tini-sikerszériákban szerepeltek, mint a *Harry Potter*- és az *Alkonyat*-franchise. És: meghalt Greta Garbo filmes ikon, diva, szexszimbólum, Dexter Gordon jazzvarázsló és Paulette Goddard, a *Modern idők* és *A diktátor* című Chaplin-filmek női főszereplője. És: jelen sorok szerzője boldogan koptatta az orvosi egyetem padjait, boldogan kivette az útlevelét, boldogan rohagált Magyarországra meg vissza, boldogan bekapcsolta a tévét, mert már volt mit nézni benne és nézett mindent, ami a szeme elé került. Többek közt egy tévésorozatot is.

KINEMATOGRAF

Merthogy történt még valami, ami mellel egy kis lépéssel közelebb visz a címbeli kérdés megválaszolásához. 1990. április nyolcadikán dobta ki a képernyőkre az ABC amerikai tévécsatorna a *Twin Peaks* című 8 részes sorozatot. Egyik megálmodója és rendezője egy bizonyos David Lynch, az amerikai és globális filmszínészek egyik legbizarrabb különce. Aki 1990-ben túl volt már a pályakezdő rövidfilmekén, a kultikusá vált első nagyjelmezben (*Radírfej*), a világhírt meghozó *Az elefántemberen*, az első bukást jelentő *Dűnén*, az egyesek által legjobb filmjének tartott *Kék bársony*on, no meg minden road movie-k egyik legszebbikén, a *Vesztett a világon*. Mindezek után megcsinálta (természetesen nem egyedül, rendezőként például a nyolcból csupán két részt jegyzett) a filmtörténet egyik legbizarrabb, legizgalmasabb és leginkább formabontó televíziós sorozatát. Amelyben a tévészériák többszörösen csontig rágott kliséiből építkezett, de többnyire úgy módosította őket, hogy a néző fokozatosan elveszítse az előítéletek szülte otthonos biztonságérzetét, egyre nyugtalanabbá és persze kíváncsibbá váljon. Az akkoriban leggyakrabban ismételt, szlogenyszerűvé vá-

ló kérdés ez volt: na, ki ölte meg Laura Palmert? És úgy néztük a *Twin Peakset*, mint mondjuk szüleink a *Dallast*. Csak itt a kisváros volt a Southfork Ranch és a városlakók alkották a Ewing-család bizarr tükörképét.

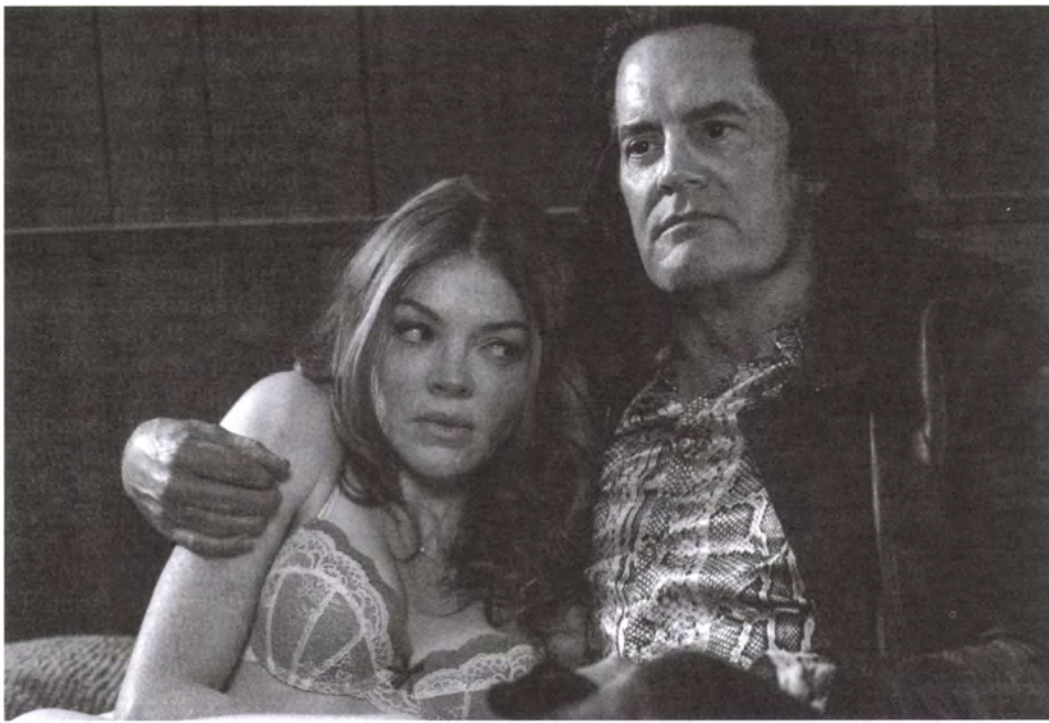
A fenti alapkérdésre adandó filmbeli választ egy kedves, kávé- és meggyespitomániás, igen öntörvényű módszerekkel dolgozó FBI-ügynök, Dale Cooper (Kyle MacLachlan) kutatta a képernyőn. Közben Angelo Badalamenti bűbajos zenéjének ritmusaira megismerkedtünk az imaginárius amerikai kisváros (körülbelül olyan kicsi, mint amilyenben David Lynch is meglátta a napvilágot 1946-ban) lakóinak életével, többé-kevésbé sötét múltjukkal, no meg a másvilággal. *Twin Peaks* ugyanis valamiféle kapu is, örömeink, tragédiáink, erőnyeink, bűneink kézzelfogható, pajzsra emelhető, kinyomozható világa és egy titokzatos „ántivilág” között. És a néző végigigazolta a fordulatokban gazdag szériát, folyton azon töprengve, hogy vajon a pity bűnöző ölte meg Laura Palmert, a gazdag hotel-tulajdonos, a fűrészmalom bajkeverő tulajdonosnője, a rebellis tinédzser, a profi maffiahálózat valamelyik feje vagy... a saját apja. De nem kaptunk választ. Illetve igen is, meg nem is, mint az okos leány meséjében. Kiderült ugyanis, hogy van egy Bob nevű entitás, aki abból a bizonyos ántivilágból származik, és azt szokta csinálni, hogy beköltözik egy-egy gazdatestbe, mint valami démon, átveszi az irányítást és gyilkol. Az az érzésem, hogy Darth Vader figurája mellett az öltöztetőből ad hoc módon színésszé váló Frank Silva által alakított Bob a film-

történet holtversenyben legsötétebb Gonosza. Mindkét alak félelmetességét teljes életidegensége okozza. Ám míg Darth Vader alien mivolta személytelenségéből fakad, és amint lekerül róla a maszk, ha úgy tetszik, megjavul, Bob éppen arcára kiülő személyiségéből fakadóan iszonyú. Neki nincs szüksége maszkra, hogy rettegjen tőle bárki, aki él. Persze, ő valóban nem ember. Valami más.

A sorozat végén nem oldódik meg semmi. Tulajdonképpen nem tudtuk meg, kicsoda/micsoda ölte meg Laura Palmert. Azt viszont megtudtuk, hogy valaki meg akarta ölni Dale Coopert. Ritka merész zárójelenet ez: egy maszkos gyilkos lelővi Cooper ügynököt (eddigre lélekben minden rajongó férfi Cooper volt és minden rajongó nő szerelmes volt bele), aki eldől, mint egy zsák, és megjelenik a 'vége' felirat. Persze, játék: a készítők, de a világ nézői is tudták, hogy lesz második évad.

És lett is: rekordsebességgel érkezett, 1990. szeptember 30-án. Az óriási népszerűség és a díjeső megtette hatását: 22 részes volt, ebből David Lynch négyet rendezett. Immár nem az volt a kérdés, ki ölte meg Laura Palmert. Hanem hogy kicsoda Bob és miért teszi, amit tesz. Közben persze gyarapodtak a történetbe belépő városlakók és idegenek, mindegyikük végigjárta a maga hosszabb-rövidebb táncát. Talán a tervezett hosszúság miatt, talán nem, tény, hogy a második évad itt-ott ellaposodik. Mintha a készítők figyelme el-elkalandozna a céltól. A vezérfonal időnként eltűnik szem elől, mellékszálak kerülnek előtérbe, a néző megfélemedezik, miről is van szó tulajdonképpen. De lehet, hogy csupán arról van szó, hogy a „Ki ölte meg Laura Palmert?” kérdés jobban izgatta a nézőket, mint a „Kicsoda Bob és mit akar?” Pedig azért volt ott izgalom elég. Főleg, amikor Cooper ügynök végül átmegy a két világ közti kapun, behatol a Fekete Barlangba,

szembenéz Bobbal, aki simán hatalmába keríti és most már Cooper ügynök bőrébe bújva tér vissza Twin Peaksbe, hogy... mi is? A készítők erre a kérdésre sem adták meg a választ. Ehelyett 1991-ben bejelentették, hogy ennyi volt, a sorozat ki-
fulladt, kész. Kevesebben zokogtak a hír hallatán, mint ahányan nem.

David Lynch viszont nem hagyta magára a világot, amelyet Mark Frost forgatókönyvíróval és producerrel közösen megteremtett. 1992-ben elkészítette a *Twin Peaks: Tűz, jöjj velem!* című nagyjátékfilmet, a Laura Palmer-gyilkosság afféle előtörténetét. Bizarrul, ahogy szokta. Talán a sorozat lejárta után eltelt rövid idő okozta, talán nem, de a film valahogy nem lopta be magát a nézők szívébe. És ezzel elült a ricsaj Twin Peaksben. 25 teljes évig senki nem halott felőle. Persze, Lynch közben járta a maga útjait. A bizarr és sötét oldalon elkészítette a *Lost Highway – Űtvesztőben*, a *Mulholland Drive – A sötétség útja* és az *Inland Empire* című dolgozatokat, a bizarr és világos oldalon pedig a *Straight Story – Az igaz történet* című opuszt, amely talán a rendező legbensőségesebb alkotása. És persze kisfilmek, dokfilmek, videoklipek hosszú sorát.

25 év elteltével aztán Twin Peaks ismét életre kelt. Nem volt akkora felhajtás körülötte, mint mondjuk *A trónok harca* esetében, de azért a földgolyó virtuális Twin Peaks-lakói lélegzetviesszafojtva figyelték az egyre biztatóbb híreket. Különösen, hogy a gyártó beharangozta: ezúttal mind a 18 részt maga David Lynch rendezi. 2017 szeptemberében aztán elkezdett pörögni a film. Nem Twin Peaksben. De nagyon „lynchesen”. A néző időnként úgy érezte, hogy azon a bizonyos interdimenzionális kapun át visszacsusszant a *Radírfej* abszurd-absztrakt világába. Tényleg embert próbáló feladat az új lynchi világban eligazodni, ráadásul szinte térkép nélkül, ugyanis a korábbi két évad tapasztalata (előzetes újranézés után) vajmi keveset segít a fejfelőre berekülő nézőn. Persze Lynch tud-

ta, mit csinál. A kezében volt mind a 18 rész, nyugodtan, módszeresen játszhattott tehát a történettel meg az idegeinkkel. Még a legbiztosabbnak tűnő támpont, maga Dale Cooper ügynök is kicsúszik a kétségbeesetten kapaszkodni igyekvő néző kezei közül. Mert kiderül, kettő van belőle. Az egyik egy doppelgänger (a gonosz Cooper), aki a második évad végén visszatért a Fekete Barlangból, és 25 évig azzal foglalkozott, hogy igen bonyolult és szerteágazó bűnhálózatot építsen ki. A másik Cooper (nevezzük bárgyúnak, amúgy a Dougie Jones névre hallgat) szintén a másvilágból érkezik, úgy néz ki, mint a régi, csak éppen teljesen megkukult. Képtelen bármiféle kommunikációra, szinte katatóniás. Szóval, nem kimondottan szerethető figura.

Az első két évaddal ellentétben, ahol a néző Cooper ügynökkel (vagy épp előtte) fedezi fel a rejtély egy-egy darabkáját, és többé-kevésbé lineárisan halad a végső megoldás/megoldatlanság felé, itt hiába is keresnénk bármiféle közvetlenül nyomon követhető lineáris logikát. Lynch szanaszét dobálja a nagy történet darabjait, hogy aztán úri kedve szerint tologassa őket elénk: tessék, itt van még egy szilánk, kezdj vele valamit, ha tudsz. A legjobb tanács, ami a harmadik évad kezdő nézőjének adható: várjon türelemmel és figyeljen. Összeállnak majd a képek, darabok, és ha nem, hát előfordul az ilyesmi. Lynch még a korábbi évadokban többé-kevésbé szigorúan betartott térbeli egységet is felrobbantotta. Twin Peaksbe tulajdonképpen jó későn térünk vissza. Ami szintén nem teszi otthonossá az élményt a sorozatot ismerő néző számára. Ha ehhez hozzácsapjuk az egyre sűrűsödő természetfeletti vagy ántivilági fejleményeket, figurákat, csavarokat, felvillantott előzményeket, ugyancsak bonyolulttá válik a sztori. Az egyik figura, bizonyos Phillip Jeffries hol a már halott David Bowie „bőrében” jelenik meg, hol pedig egy hatalmas teáskannába „öntve”.

Szerencsére Lynch nem mondott le a korábbi filmjeiben is felsorakozó bizarr,

ám nagyon egyszerű és érthető módon létező, vágyakozó és cselekvő mellékszereplők kategóriájáról, akik sziklaszilárd megformálásuk okán gyakorlatilag lehorgonyozzák a folyton darabokra hullni készülő történetmozaikot. Vannak egyrészt a korábbi évadokból már ismerős alakok: például a korábbi gonosz, ám azóta megtért hoteltulajdonos, Benjamin Horne (Richard Beymer), a farönk-orákulumát mindenüvé, a másvilágra is magával hordozó Tuskólédi (Catherine E. Coulson), a régi legendák, szellemek, párhuzamos világok indián „varázslója”, Hawk seriffhelyettes (Michael Horse), a kedves bolondból még kedvesebb bolonddó váló Dr. Lawrence Jacoby (Russ Tamblyn), az enyhén szólva ijesztő Sarah Palmer, Laura Palmer mamája (Grace Zabriskie), a vajszívű pokróc Albert Rosenfeld FBI-ügynök (Miguel Ferrer), Denise Bryson, a transznemű és nagyon szexi FBI-ügynök/nő (David Duchovny) és persze a nagyot halló, de elég sok mindent értő FBI-aligazgató (akit ezúttal is David Lynch alakít). Aztán van egyetlen alak, aki régi ugyan, de sose láttuk és irtó kíváncsiak voltunk rá: ő Diane (Laura Dern, őt a *Vesztett a világból* ismerheti a Lynch-követő), akihez Cooper folyamatosan beszél (illetve szalagra mondja tapasztalatait, gondolatait), aztán szerelmes is belé kicsit, vagy nagyon. És ott vannak az új arcok, egytől egyig remek figurák, remek alakítások: Frank Truman (Robert Forster), az új Twin Peaks-i seriff, a régi testvére, a fetisizisztikus kaszinóvezér-páros, Bradley (Jim Belushi) és Rodney Mitchum (Robert Knepper), a Cooper-klón Dougie Jones bájos és igen határozott, bár enyhén fatalista felesége, Janey-E (Naomi Watts), az egész évad talán legklasszikusabb, legemberibb, miáltal leginkább szerethető figurája, Dougie Jones főnöke, Bushnell Mullins (Don Murray), az igen vonzó és fiatal és hosszú lábú FBI-ügynök, Tammy Preston (Chrysta Bell), az alig két-három jelenet erejéig óriásit alakító bérnyilkos-páros, Gary (Tim Roth) és Chantal Hutchens (Jennifer Jason Leigh), na és nyalánságként a csodálatos Monica Bellucci mint természetfeletti önmaga.

A fenti (és egyéb hasonló) figuráknak hála a néző nem vész el a lynchi labirintusban. És ha a türelme és figyelme sem fogy el, a 17. rész végére helyreáll a világrend, többé-kevésbé. Na de akkor mi történik a tizennyolcadikban? Nos, ami Twin Peaksben (szokott). Íme, a válasz. Pontosabban egy lehetséges válasz. Lényegében az, amit David Lynch a világról vall: a világ nem olyan egyszerű, amilyennek látszik. Törekedhetünk mi jóra, rosszra, békére, háborúra, sikerre, bármire. Mindig van egy függőny, amely mögött ott rejtőzik egy újabb Fekete Barlang, egy újabb történetfelület. A világ mint palimpszeszt. Megfejtjük a legfelső szövegréteget, ám alatta ott a következő. És így tovább, amíg csak a Rendező kedve tartja. Ja, és ne feledjük Garland Briggs őrnagy üzenetét sem (illetve a baglyok mögött és körülöttünk tátongó űrét magát): A baglyok nem azok, amiknek látszanak.

Fókuszban a részegség

Részegségről szóló tanulmány, mondja saját rendezéséről Radu Afrim a *Részegek* bemutatójának másnapján. Valóban, akár egy kiadós italozás, a Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Tompa Miklós Társulatának előadása is könnyedén indul, ám nehézkesen ér véget.

A 2018. március 9-én, a *Showkeys* miniód keretében bemutatott produkcióban a kortárs orosz szerző, Ivan Viripajev *Részegek* című darabja testül meg. A rengeteg titkot, lehetőséget és buktatót rejtő szöveget a Marosvásárhelyi Nemzeti Színházon kívül a budapesti Katona József Színház (2015), illetve a budapesti Nemzeti Színház (2016) állította színre magyar nyelvterületen. A marosvásárhelyi produkció majd négyórás időtartama alatt a részegség testi jegyeitől indulva igyekszünk eljutni a részegség, pontosabban a *megrészegültség* állapotának őszinteségéig, életszeretetéig és paradox tisztánlátásáig.

THEÁTRUM

A darab cselekménye egyetlen hosszúra nyúló görbe éjszaka eseményeinek láncolata. Szerepe pusztán annyi, hogy megmutassa a szereplőket, illetve az őket hármával, négyesével összefűző viszonyokat, valamint alkalmat szolgáltatson a hosszan kígyózó, önismétlő és olykor egymásnak ellentmondó monológok elhangzására.

Radu Afrim előadása meglehetősen hűen követi Viripajev szövegét. A szereplőket és a közeget bemutató nyitójelenetet Márta (Kádár Noémi) és a filmfesztivál-igazgató Márk (Gáspár Attila) kettőse követi. *A lényeg az, hogy lássunk [...], de ki és mit lát? Hát nem ez a lényeg?* – kérdezi akadozva Márk. Márta kérdéssel válaszol: *De te ki vagy?* Ha nem is a *Részegek* kiemelt tételmondatai az idézett kérdések, érdemes észben tartani őket az előadás végéig. Sőt, aligha vezet tévútra, ha ezekkel a kérdésekkel felvértezve ülünk be bármely másik színházi előadásra is.

A következő jelenet Magda (Nagy Dorottya), Lőrinc (Bokor Barna) és Laura (Berekméri Katalin) történetét vázolja. Magda és Lőrinc épp újonnan kötött házasságukat ünneplik Laura társaságában, aki nem mellesleg Magda legjobb barátnője és Lőrinc előző élettársa. Őket Dóra (B. Fülöp Erzsébet) és Gusztáv (Kovács Botond), illetve Linda (P. Béres Ildikó) és Károly (Galló Ernő) négyese követi. A két matrészeg házaspár férfi tagjai Károly édesanyja halálának körülményeiről vitáznak. Károly váltig állítja, hogy anyja él, miközben a mértéktelen lerészegedés apropója éppen az egy évvel korábbi halálesetről való megem-

lékezés. A szünet előtti utolsó, egyben a *Részegek* leghosszabb és legnépesebb (de azt is megkockáztatom, legizgalmasabb) jelenete Max (László Csaba) legénybúcsúja. A Rudolf (Kádár L. Gellért), Mátyás (Bartha László Zsolt) és Gábiel (Varga Balázs) szervezte eseményen a prostituált Róza (Moldován Orsolya) a sztárvendég, de idővel Biborka (Simon Boglárka), Max menyasszonya is betoppan.

A jelenetekben felszínre törő feszültség minden alkalommal a házastársi viszonyhoz köthető. Ugyanígy, a feloldást (vagy legalább a konfliktus elnapolását) minden esetben Isten és ember kapcsolatának tematizálása hozza meg. Mindközben a színészek tekintete, mozgása, beszéde végig őrzi és kommunikálja a részegség állapotát. Bravúros teljesítmény, ám a néző előbb-utóbb hozzászokik a színpadi részegséghez mint a szereplők alapállapotához, így a majd' kétórás első részben azok a legszebb pillanatok, amelyek során sikerül elemelni ezt az állapotot. Magda és Laura, illetve Gusztáv és Károly szinkronban végrehajtott mozgásetűdjei (koreográfus Dabóczi Dávid) mellett Lőrinc és Károly trükkös *Jézus-tapasztalatai* ilyen pillanatok, de a helyzet, a párbeszéd abszurditása és a szépen komponált képei miatt hasonló élménybe torkollik a legénybúcsú jelenete is.

Míg a teljes első rész a Bartha József által tervezett modern lakásbelsőre emlékeztető térben zajlik, a második részben már a kiürített térben sorjáznak a jelenetek. A játékeret oldalról mindkét részben tükröződő felületek határolják, és ugyanígy végig megmarad a padlót borító földréteg.

Ahogy az első rész belső tere külső helyszínné, szabad térré alakul, úgy változik a rendezés részegség-megközelítése. A háttérbe szoruló fizikai megnyilvánulások helyét józan logikával meglehetősen követhetetlen, de a szereplők belső konfliktusait leképző, túpontos párbeszéd vesz át. Előbb Dóra és Gusztáv találkoznak Mártával, aki bár sosem látta még Gusztávot, szerelmet vall a férfinak, majd a legénybúcsúról hazainduló Max és társasága botlik bele Laurába. A két szereplő a feltartóztatathatatlanság közelgő esküvőtől, illetve az egyedülmaradástól való rettegésben úgy dönt, még az éjszaka folyamán összeházasodnak. Jobb híján Gábiel, Max barátja adja össze őket. Azt már a legénybúcsúról tudjuk, hogy Gábiel nem létező bátyja katolikus pap, így meg sem lepődünk a szertartás szövegén: *Bátyám, a katolikus pap által rámrüházott hatalomnál fogva...*

Az utolsó előtti jelenetre marad a Linda-Károly és Magda-Lőrinc párosok találkozója. Károly, miután Gusztávnak és saját feleségének is bevallotta bűneit, penitencia gyanánt mindannyiunk szemét igyekszik rányitni az emberi gyarlóságra. Ennek okán hangzik el Lőrinc és talán az előadás legfontosabb monológja: *De honnan veszed, hogy igaza van? Beszélvott, mint egy disznó, összevissza kamuzik neked [...]. Mit hallgassalak én itt benneteket, mikor látom, hogy egyszerűen hergelitek magatokat [...], hogy állítólag az egész világ fetreng a hazugságban?! [...] De egy-*

Jelenet az előadásból. Fotó: Bereczky Sándor

ben igazad van, Károly [...], abban, hogy Isten a részegeken keresztül beszél a világgal [...]. És megmondom, mit mond nektek az Úr rajtam keresztül [...]. Nem szabad fosni – ez a fő meszidzse az Úrnak.

A zárójelenet Róza és Márk találkozója. A prostituált és – ahogy az utolsó jelenetből kiderül – a halálos beteg filmfesztivál-igazgató találkozója úgy végződik, ahogy végződhet. Róza talál egy újabb személyes megváltót, aki nem váltja meg. Márk pedig meglehetősen sajátos értelmezésben próbálja mindazt visszaadni Rózának, amit más nőktől vett el, csak hogy a prostituálttól is kaphasson valamit.

A marosvásárhelyi *Részegek* ígérete, hogy érdemes a sárban gyöngyöt keresnünk, hogy valóban a borban az igazság, hogy létezhet a megrészegülésnek az a formája, ami megnyitja az embert az igazság, a mindent átható isteni szeretet befogadására, és annak megosztására. Az első részében a színészek játéka, a szereplők közötti viszonyok, a játéktér kialakuló helyzetek szépen (és meglehetősen ráérősen) készítik elő a terepet a második rész kinyilatkoztatásokba torkolló eseményeinek. A második rész álomszerű, enyhén abszurd jelenetei mégsem váltják be a hozzájuk fűzött reményeket. A józanul vállalkozhatatlan gondolatfolyamok részegen sem lesznek többek a szeretetről szóló fecsegésnél. A bemutatón úgy tűnt, nem a szereplők saját szavaikba vetett hite kevés az átlénygülés megtörténéséhez. Talán a forma vagy a fókusz nem az igazi. Végül soron egy részegségről szóló tanulmány aligha lehet alkalmas az isteni szeretet mélységeinek megragadására.

Marosvásárhelyi Nemzeti Színház, Tompa Miklós Társulat. Ivan Viripajev: *Részegek*. **Rendező:** Radu Afrim. **Szereplők:** Kádár Noémi, Gáspár Attila, Nagy Dorottya, Bokor Barna, Kovács Botond, B. Fülöp Erzsébet, Galló Ernő, Berekméri Katalin, László Csaba, Moldován Orsolya, P. Béres Ildikó, Kádár L. Gellért, Bartha László Zsolt, Simon Boglárka, Varga Balázs, Ruszuly Ervin; **ének:** Kásler Magda; **nagybőgő:** Kostyák Márton; **zongora:** Boros Csaba; **díszlettervező:** Bartha József; **jelmester:** Moldován Orsolya; **zene:** Boros Csaba; **koreográfus:** Dabóczi Dávid; **rendezőasszisztens, dramaturg:** Szabó Réka.

Szívfürdő

Közhely, de igaz: rohan az idő, sokszor mi is vele. Gyorsan táncolsz az élettel, végül lassút jársz a halállal, mert az kivész, lebont, megsebez, aztán új életre hív el. Ez a gondolat önkéntelenül eszembe jut Nagy Zsuka költészetéről, aki, bár tekeri bicaját, közben képeket rögzít, élet-halál leltárokat ír, szemlélődik. Lelassít, hogy sírj, hogy neved, hogy gondolkodj, hogy felsóhajts, hogy megtaláld a sávod, hogy megfürdesd a szíved.

Legújabb kötete, *küllők, sávok*, élet-történetek sokféleségét tárja föl, miközben alapvetően a létezés nyomorának, szakadékainak tömény tükörképe. A kiszolgáltatottsággal, irgalmatlansággal, kínlódással és gyötrelmekkel sürített küzdelemben kevés helye van a reménynek, de a versek beszélője időnként mégis megtart az egyensúlyban. Mert vannak kötések, a nincsenben van takaró, mert jólesik a paprikás krumplics és finom a spóron készülő lekvár, mert van úgy, hogy nem takar ki a magány, nem fárad el a boldogság. Igazából „zokogok de nem félek a könnyeim / befelé csepegnek mossák a szívemet fürdetik” (M4). Ebben a versvilágban szükséges rossz a fájdalom, mert mássá formál, távlatokat nyit.

kritika

Sokféle típus, sokféle állapot, sokféle nyomor rajzolódik ki a sorokból. Alkoholista, hajléktalan, kis koldus, haláltusával küszködő emberek, betegek, szerelmesek, csalók és megcsalatottak, árvák és társtalanok, magukra maradtak – mindenki számára „az otthon az... ahonnan el kell menni / hogy visszatalálj” (*kötés három*), ha túlél az ember. A zsukai látásmód erősen tárgyi, lényegre törő, élesen szembeállít önmagaddal, miközben mégis gyengéd és együttérző. Egyszerre jellemzi epikus sivárság és lírai jelenlét. Törésekről, erőszakról, fájdalomról, elhagyatottságról úgy ír, hogy mögötte ott van egyfajta lélektükör, „lavórban tiszta víz amiben minden sérülés látható” (*Trek 1*), ott a kar, ami segít halálra szülni szeretted, a többes szám, hogy tudd, szenvedned nem mindig egyedül kell. És valahol mégis.

Lírájának jellemző motívumai a természeti elemek, amelyek mintegy aláfestik az egzisztencia süppedékeit, képbe borítják a lélek belső küzdelmeit. Kerék alatt lefetyelő latyak, rét sörénynél átsütő nap, szitáló hó, esőt zokogó hajnal, sűrű porfelhő, tócsákba költözött

ég jelenik meg, s ezekben az időviszonyokban a megszólaló csak teker és teker. Nagy Zsuka már többször beszélt arról, mennyire fontos számára a kerékpár, hisz ebben benne van a szabadság, az utazás, a száguldás lehetősége, miközben alapvetően az eleven élet szimbóluma. A kötet cím is ekként válik metonímiává. Mint ahogyan a kerékpárnál a sugarasan álló rudak, drótszálak összekötik a jármű kerekének agyát és abroncsát, ugyanúgy itt is – a küllők megtartani kívánnak. Összekötik a nőt és a férfit, az otthont és az otthontalanságot, a keresést és a megtalálást, a széleket és a középpontot.

Ellentétek küzdelme ez. Benne vagyunk a jelen nyomorában, miközben számtalanszor bekialt a múlt szégyene, reménye, hibája, csalódása. Van ebben valami félelmetes monotonia, mert a kitörni vágyásból, a másképp akarásból mégiscsak a tehetetlenség marad, a hát-on-szívben cipelt fájdalom. Menekülés és maradni akarás, önmegcsalás és igazba való kapaszkodás, leépülés és visszavágyódás, erőszak és gyengédség, élet és halál állnak szembe egymással. „Arcod pamut a kezemnek puha / szövet szívemre zokni kesztyű sapka sál” (M5), máskor viszont a hajléktalan érdes keze beleragad nője arcának barázdáiba, „ha erősebben tenné széttörne kéreg arca” (*Szerelmespár*).

Védettséget és biztonságot ebben a feloldhatatlanságban a *Mióta* ciklus ad. A tizenegy szerelmesvers egyszerűsége elemi erővel hat, átadja azt a fajta átlényegülést, amitől „kibontott konzerv a szívem” (M8) és „van testem nemcsak síró lelkem” (M3). A mindennapok mozgólataiba, egyszerű rutinokba beköltözik a szerelem, hogy szépet akarjon, őrizzen, megtartsa, hogy elhiggyem, van kegyelem. Egyfajta oázis, „privát kis betlehem” ez a néhány oldal a többi ciklus között, amelyekben egyébként a fájdalom, tragédiák uralkodnak: árvaság, kirekesztettség, szegénység, függőség, erőszak, betegség, leépülés, pusztulás, romokat zúzó kerékpár, kórterem.

Témától függetlenül Nagy Zsuka ragaszkodik a tájhoz és az emberekhez.

„Tájemberek tájszerelmenben” fürdenek, kendős nénik járnak a buszon, piacon, a vidék emberébe ráncokat vág az idő. Különösen a falu világa, a periféria hangulatos, amelyben a berögzült mozdulatok egyszerre segítenek és pusztítanak. Lopótök, kis lavórok, őszi szag, kolbász, kalács és gereblye, pince illatát fújja a szél, néha kiég a villany, vajatokat húz a gereblye, „műanyagpapucsban a ház hátánál szakadt szelvényokon ül a vidék” (*Bicikliút kettő*). A szerző annyira képszerűen ragad meg pillanatokat és hangulatokat, hogy képes behelyezni a térbe, hogy olvasóként mi magunk is aktív szemlélőkké váljunk.

A nagy gondossággal megszerkesztett kötet tíz ciklusát egy-egy illusztráció vezeti be, amelyek nyitányként jelzik a soron következő versek hangulatát. A részletgazdag ábrázolások körökben találnak helyet, ami az időben való körforgás, a bezártság, a sűrítettség, az összekapcsolódás asszociációit teremti meg. Akárcsak a reprezentatív borító, ezek a grafikák is Fekete József Jofó alkotásai, aki ceruzába tudja sűríteni Nagy Zsuka szavainak szólamait.

Mindamellet, hogy a vers önfeltárással, érzéssel, barangolással, nyelvi játékkal is. Ez kifejezésre jut nemcsak szófelcselezésekben, kiszólásokban, áthajlásokban, hanem a költő-, íróársak szövegeire való utalásokban is. A *Homage* ciklusban Dsida Jenő, Kosztolányi Dezső, Juhász Gyula, József Attila, Borbély Szilárd köszönnek vissza, s létrejön egyfajta közös ég, közösség, ami új és új sávra helyez.

Végül soron mi a különleges ebben a világban, ebben a költészetben? Hogy alanya vállalja a sebezhetőséget, hogy természetszerűleg vallomások, nem akar sok lenni és nem marad kevés, hanem csontig-szívig csupaszított léleként áll az olvasó előtt, aki riasztó mélységeket, de ha akar, tiszta magasságokba is el tud jutni. Szívet fürdet. Nagy Zsuka érdeme, hogy ezt elhiszem neki, s vágyom rá, hogy megtartsa a hétfőkben, „ahogy a küllők tartják a kereket” (*trek 1*).

Nagy Zsuka: küllők, sávok. Orpheusz Kiadó, 2017.

Lencsi lencsége

Albert Homonnai Emőke: Lencsi könyve. Versek egykori gyermekhangra. Fazakas Ildikó rajzaival. Gutenberg Kiadó, Csíkszereda, 2017.

Akik egymáshoz korban közel állnak, azokból egykönnyen ikerpár lesz a környezet szemében. Ez történik az itt felapozott gyermekvers-kötet főszereplőivel is, bár egyáltalán nem ikrek ők, és igen fontos, hogy a könyvet az időben későbbben érkező leányzó hangján írták. Hogy ne mondjunk olyan csúnyát: a kisebb.

Időben, térben egyaránt sokfelé ágazó rímes-ritmusos utazásra indul, aki *Lencsi könyvét* fellapozza, merthogy a szerző a huszadik század harmincas éveiben született kislány szemén át láttatja azt a családtörténetet, pontosabban egy családtörténetnek azt a részét, amit a gyerekszem fölfog.

Fülszöveg

Olyan tárgyak, fogalmak kerülnek be e versek világába, melyek a gyermeki szem szűrőjén fönnakadnak. Lencsi lencsében át béméskodva tarka forgataggyá szerveződik a fánk, a sakk, a torokgyík, az uzsonnavendég, föl villan egy esetleges nyúl vadász, betoppan a festő nagybácsi, a talán Bécsben vigadó nagymama, említést nyer a tikmony és a dereglye lelki ereje.

Rövid látogatást teszünk egy budapesti leánynevelő intézetben még Jékelyi igazgató úr idején: „Tanévet kezdünk a Baár-Madas-ban,/ meg fogjuk szokni új helyünk lassan,/ (...) Jékelyi tudja, hogy mi a pálya,/ szakmai már ez ártalom nála.” Mindez teljesen rendben van, persze a múlt század derekáról lévén szó előkerül a háború, a házkutatás, a légópince és a gettó témája is, melyek súlyát enyhíteni hivatott a játékos ritmusra szökellő sok kézenfekvő rímpár.

A Gutenberg Kiadótól immár megszokott, rendkívül igényes kivitelben büszkélkedő könyvecske játékosan vezeti végig kis olvasóit a huszadik század derekán regisztrált-elképzelt női sorson, melyet itt-ott bizony nehezít az elbeszélő testvér „kisebbségi” helyzete. Vigasztalódhatunk azonban mégis azzal, amit mindannyian, kiknek közeli testvérünk van, tudunk: akik egymáshoz korban közel állnak, azokból egykönnyen ikerpár lesz a környezet szemében.

Könyvek könyve

Kozma Mária: Könyvbolondok – Könyvek kótyavetyén. Pallas Akadémia Könyvkiadó, Csíkszereda, 2017.

Sok-sok évvel ezelőtt, egy távoli galaxisban, melynek végét már annyiszor beharangozták, pár makacs egyén azon ügyködött, hogy társaik ki ne fogyjanak az olvasnivalóból. Hogy pontosan arról írjanak, amiről illik. Oly módon, ahogyan kívánatos. Hogy tehetségükhöz képest a legjobbat nyújtsák. Vagy éppenséggel ne nyújtsanak semmit. Hogy a könyv tetszetős tárgy legyen. Vagy ne legyen, egyáltalán.

Ezekről és ehhez hasonló témákról szól Kozma Mária könyv-könyve. A szerző értekező szövegeit tömörítő kiadvány az írástól az olvasásig, a nyomdástól a kereskedőig, az írótól a cenzorig, a könyvtárostól az olvasóig kanyargó ösvényeken kalauzolja a benne lapozót. Akit érdekel, miféle furcsaságok (is) kötődnek az olvasnivaló történetéhez, az minden bizonnyal haszonnal forgatja majd e szép, narancsszínű könyvet.

Kapásból kiemelek néhány példát. A szerző története itt a 17. századi spanyol királyi udvarban indul, az udvari költőkkel, akiknek az utókor műveire nem, csak nevükre emlékezik, és tudjuk, ez manapság is nem egy esetben igaz. A szerzői jog bukhatói kapcsán kiderül, hogy a 18. század végén Festetics György évi 1000 forinttal támogatta volna a szerzői jogdíjfizetés gyakorlatát, de csak azzal a feltétellel,

hogy ő dönti el, mi jelenhet meg és mi nem. E dolog sem sokat változott.

A 19. század az a kor, amikor nagy költőink, íróink könyveiben a kiadó neve helyén ez áll: „Kiadták a barátai.” Mondjam, hogyan állunk ma ezzel? Inkább mosolygunk azon, hogy hajdanán a könyveik megjelenítésére előfizetési íveket indító szerzők egymásnak küldözgették az említett papirost. Arany János 1853 tavaszán például egyszerre kilenc ívet is kapott. És akkor még semmit sem szoltunk az olvasókról, akiknek száma a huszadik század végén Japánban volt a legmagasabb, évi 18 könyves átlagfogyasztással.

Nem szoltam arról sem, hogy Fitz József könyvtörténész szerint „a keveset olvasó személyre a kevés könyv sokkal maradandóbban hat, mint a sok könyv a sokat olvasóra.” Elfelejtettem megemlíteni, hogy a kubai szivarsodró műhelyekben hivatásos felolvasókat alkalmaztak. Mindezt Kozma Mária könyvéből tudom. Mert sok-sok évvel ezelőtt, egy távoli galaxisban, melynek végét már annyiszor beharangozták, pár makacs egyén azon ügyködött, hogy társaik ki ne fogyjanak az olvasnivalóból.

LÁSZLÓ NOÉMI

In memoriam Jékely Zoltán

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

(Dísz)doktor Schiff András

A nemzetközi zenei élet értékvizsgálata és értéksúlyozásának csakúgy, mint a bájos brit ünneplésnek tünetértékű eseménye, hogy Sir András Schiffet, a South Kensingtonban működő Royal College of Music egyik szorgalmasan visszajáró előadó mesterét március közepén abból az alkalomból avatták díszdoktorrá, hogy a trónörökös walesi herceg, azaz Charles Philip Arthur George épp negyed százada elnököli a mondott zenei főintézményt. A kitüntetés indoklása természetesen bőszesen kitér Schiff érdemeire, amelyek azért leginkább – hm! – a „munkásságával gyarapította a brit kultúrát” retorikai fordulatban összegezhetők.

Csakugyan nagy nevek sorába került a Schiff Andrásé az RCM-díjazottak között: Nicholas MacCarthy, Vlagyimir Ashkenazy, Kiri Te Kanawa vagy Lang Lang. És persze itt korántsem a névparádé a fontos, hanem a mondott „nevek” által szavatolt érték és művészi tőke. Schiff sajátos *tőkéje* egy olyan projektszerű zeneközelítés, amely sokkal nagyobb, szélesebb távlatokban bontakozik ki, mint egy-egy hangverseny, koncertturné vagy egy sebtében megtanult/begyakorolt standard-mű beépítése a repertoárba. Ő tudniillik a szerzői életművekben való elmélyülésnek egy kontextuális igényes, vagyis zenetörténeti, biográfiai, érzelmi beágyazottságban értelmező útját választja, elsősorban a preklasszikus-klasszikus-romantikus zeneirodalmi anyagokon. Ennek végső soron talán nincs is más motivációs háttere, mint annak a pontos felismerése, mikor ér – avagy érik – pályáján Schiff bizonyos zenei életművek, sorozatok, vonula-

tok együttregzési állapotába. A legmélyebb személyes érintettséget türelmesen megváró, hallgató, majd újra- és újrhallgató úton érdemelte ki Schiff a *Wohltemperiertes Klavierral*, a *Goldberg-variációkkal*, az ugyancsak bachi angolszvitekkel, a Beethoven-, Schubert-, Chopin- és Schumann-világokkal való bensőséges együttélés kegyelmét. Ugyanakkor tudja, meddig érdemes elmennie, határokat szabott magának, nem vállalja a mindenevő muzsikussá váló státusát. „Úgy látom, én a kortárs zenére nem vagyok alkalmas – mondta egy interjúban. – Ha elkezdénék sok Stockhausent és Beriót és Kagelt játszani, sőt akár olyat is, amit nagyon szeretek, például Ligetit, vajon tudnék-e utána Mozartot zongorázni? Félek, hogy tönkremenne a hangzás. Úgyhogy azt hiszem, ebben a kérdésben mindenkinek magának kell döntenie – ugyanakkor mindig nyitottnak kell maradnia.”

A Kossuth-, Liszt- és Grammy-díjas (1990) Schiff András – kivált 1979, vagyis külföldre költözése után – egymás után aratott hangos sikereket bizonyos zenetörténeti csúcokként értékelhető életmű-részekkel (például a már említett *Wohltemperiertes Klavierral*, a teljes Mozart-, vagy Schubert szonáta-ciklussal). Mégis vélhetőleg a Bach-interpretáció révén magasodik ki igazán pályatársai közül. Elmélyültsége, perfekcionizmusa, koncentrálttsága miatt publicista-kritikusai olykor Glenn Gould utódjaként emlegették. De Bach, Mozart, Beethoven, Schumann, Schubert vagy Chopin mellett természetesen Haydn tekintélyes oeuvre-re csakúgy megérintette Schiffet, mint ahogy a Bartóké.

Igazán eseményszámba az utóbbi években leginkább azok a szólókoncertjei mentek, amelyeken „egy száz zongorával” több ezres befogadókapacitású koncerttermekben – például a londoni Royal Albert Hallban – vállalt hosszú előadásokat is, elsősorban Bachot játszva. 2015-ben a *Goldberg-variációkat* adta elő, 2017 szeptemberében a *Wohltemperiertes* első kötetének darabjait. Valóban beszédes, sőt alkalmasint felejtethetlenség, ahogy a hatalmas csarnok szinte lélegzetvisszafojtva hallgatja majd két órán át a csupán két kéznyi, ugyanakkor a világmindenség matematikai gyönyöreit megérezkítő Bach-munkákat. Elegáns és emelkedett előadásmódját szinte minden méltatója szóvá tette, megjegyezve azt is, hogy „a közönségen múltott, hagyja-e magát elragadtatni... és készségesen hagyta” – írta 2015-ben a *The Daily Telegraph* kritikusa.

Amplitúdó

Világpolgár zenész. Londonban, az Egyesült Államokban, Salzburgban, majd Firenzében telepedett le, már ha a turnékban és nemzetközi zenésztársadalmi életben elmélő Schiffnél számít valamit a lakhely. Világpolgár, mondtuk, de valójában egy olyan világ polgára, amelynek határait a művészi (alkotói és előadói) kifejezés lehetőségeiben, a szellemi tágasság és mélység dimenzióiban kell keresnünk.

JAKABFFY TAMÁS

Maria Ciupe szőnyegfestményei

Gyönyörű kromatikájú, szimbolikus töltetű, modern, stilizáló nyelvezetével meglepő falikárpit-kiállítás fogadja a látogatókat a megújult Quadro Galéria székhelyén. Míg az ötvenes években szinte kizárólagosan a klasszikus művészeti ágak (festészet, szobrászat, grafika) voltak hivatottak ideologikus tartalmak realista módon való visszaadására, a hatvanas évek modernizációs folyamata következtében az alkalmazott művészetek a szocializmus emberének jólétét, kényelmét hivatottak megteremteni és bemutatni. Ilyen értelemben Maria Ciupe 1964–1973 között készített falikárpit-sorozatát is a romániai textilművészet 1965 körül bekövetkező valószínű újászületéséhez kell fűznünk – hangsúlyozta a megnyitón Székely Sebestyén György, a Quadro Galéria igazgatója.

Maria Ciupe (született Király Mária Sarolta) mind festőként, grafikusként, mind textilművészként ismert alkotó. Am ez utóbbi terület az, amelyben jól meghatározható helyet foglal el a romániai művészet történetében, azon életművek között, amelyek visszaállították a műfaj méltóságát. Művészetének szintézise egy kis számú, de jelentős falikárpit-sorozat, mely alkotói pályájának viszonylag kései szakaszában született (1964-ben, 56 éves korában fogott hozzá). Ez részben azzal is magyarázható, hogy férje, Aurel Ciupe a romániai művészeti és művészeti élet egyik legfontosabb szereplője volt, és emellett a családi teendők és az általa annyira kedvelt, hivatásszerűen folytatott pedagógiai tevékenység sem kedvezett az időigényes művek létrehozásának.

Textilművészeti alkotásai két csoportba sorolhatóak: a batik (főként selyembatik) és kárpitművek csoportjába, ez utóbbiak *haute-lisse*, függőlegesszövőszék-technikájával készültek.

Míg a batikművekre az elbeszélő, narratív jelleg és figurativitás jellemző (akár a kiállított *Az Örmények Világosító Szent Gergelye* című alkotás esetében), fali kárpitjai nagyrészt mellőzik a narrativitást, és egy absztraktabb nyelvezetet követnek, eltérve a művész grafikai és festészeti alkotásaitól. Ezek gyakorta egy, a re-

alitásból kölcsönzött, ám egy sor stilizálási fázison átesett központi elem ábrázolására szorítkoznak (például *A madár*, *A fa*, *Nyírfák*, *A bagoly* munkák esetében). Ezek a dekoratív alkotások az allegória erejével hatnak, kromatikájuk viszont már-már a monokromiához közelítően visszafogott, finom gypjú- és földszínű használatára szorítkozik. A *Tükröződések* és a *Gótika* című falikárpit szintén ezt a színskálát követi, viszont már jobban eltávolodik a látványtól az absztrakció irányába. Munkáira a természetközelség jellemző. Fali kárpitjainak másik fő inspirációs forrása a népművészet, ám ezt nem a romantikus-mioritikus hagyomány szemszögéből közelíti meg, sokkal inkább ennek a primordiális, elemi erejét, őszinte tisztaságát és misztikumát próbálja visszaadni (pl. a *Boszorkák* című kompozíció, mely színvilágában is a máramarosi szőnyegek kromatikáját idézi).

Artefaktum

A fali kárpitok mellett a kiállítást ezek előkészítő tervei is gazdagítják, melyek bepillantást nyújtanak Maria Ciupe alkotói folyamatába, élénk tárva egy olyan megközelítésmódot, amely modernitása néhol szabadabb, mint maguk a végső alkotások. Textilművei az 1973-as egyéni tárlat óta nem voltak együtt kiállítva, az ezekhez készült vázlatok pedig most kerültek először bemutatásra.

Összességében elmondhatjuk, hogy Maria Ciupe falikárpit-sorozata, bár későn született, az életmű szintézisének tekinthető, mely az alkalmazott/díszítő művészeti státusból a magas művészeti zónába emeli ezt a területet, oda, ahova a műfaj történetének legjobb időszakában tartozott.

A tárlatot tartalmas, gazdag képanyaggal ellátott katalógus kíséri, mely, akárcsak a kiállítás, Székely Sebestyén György, Vécsei Hunor és Andreea Cărașu művészettörténészek munkáját dicséri.

PORTIK BLÉNESSY ÁGOTA

Balázs Imre József költő, kritikus volt a 89. Látó Irodalmi Játékok vendége, akivel Demény Péter beszélgetett új könyve kapcsán a marosvásárhelyi Yorick Stúdióban február 28-án.

Az E-MIL és a kolozsvári Bulgakov Kávézó *Álljunk meg egy szóra* című beszélgetéssorozatának vendége március 1-jén György Attila író volt, akivel László Noémi beszélgetett.

Március 12-én mutatták be Áfra János *Ritus* (Kalligram, Budapest, 2017) című verseskötetét Kolozsváron, az 1568 Bistróban, a Blogdiler szervezésében.

A kolozsvári Bretter György Irodalmi Kör március 12-i meghívottja Szercey Szabolcs volt, a vitát André Ferenc indította a Bulgakovban.

Kiemelkedő irodalmi teljesítménye elismeréseként Magyarország Babérkoszorúja-díjat vehetett át március 13-án Bartis Attila, Böszörményi Zoltán és Dobozi Eszter, illetve József Attila-díjban részesült a *Helikon* főszerkesztője, Karácsonyi Zsolt, továbbá Ekler Andrea, Faludi Ádám, Gittai István, Kelemen

Lajos, Lezsák Sándor, Mohai V. Lajos és Tóth-Máthé Miklós a Pesti Vigadóban. A díjakat Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere adta át.

Áder János köztársasági elnök Kövér László, az Országgyűlés elnöke és Orbán Viktor miniszterelnök társaságában adta át a Kossuth-díjakat március 15-én, a nemzeti ünnep alkalmából a parlamentben. Kossuth Nagydíjat kapott Sára Sándor filmrendező, Kossuth-díjat vehetett át Farkas Árpád költő, továbbá Berkesi Sándor karnagy, Esztergályos Cecília színművész, Faragó Laura énekművész, Geszler Mária keramikumművész, Györfi Sándor szobrászművész, Kiss Benedek költő, Lantos István zongoraművész, Lengyel György rendező, Oláh Zoltán balettművész, Pérel Zsuzsa képzőművész, Reiger Tibor szobrászművész, Sümegi Eszter operanékes, Tordai Teri színművész és Zádori Mária énekművész.

Tavaszi felolvasókörtut szervezett az Erdélyi Magyar Írók Ligája *Könyvek, vidékek. A szélrózsa 10 iránya* címmel már-

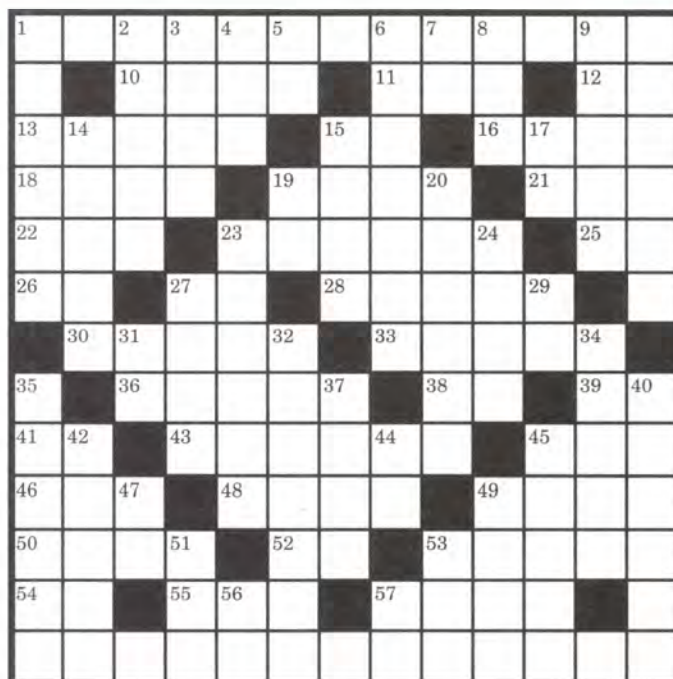
cus 20-23. között három országban, több mint 30 résztvevővel. Március 20-án Besztercen (Egyed Emese, Papp Attila Zsolt, Szántai János, Csuszner Ferenc), Fogarason (Czegő Zoltán, Tamás Kincsó) és Szegeden (Csontos Márta, Király Farkas, Márton Evelin, Bene Zoltán) szerdán Bánffyhunyadon (Bréda Ferenc, Boros Lóránd) és Nagyszalontán (Farkas Wellmann Endre, Farkas Wellmann Éva, Elek Tibor), csütörtökön Bukarestben (Horváth Benji, Kali Ágnes, Serestély Zsolt, Santa Miriám), Kassán (Fekete Vince, Lővétei László, Varga László Edgár, Csordás László) és Nagenyeden (Szakács István Péter, Bálint Tamás, Tamás Dénes, Zsidó Ferenc), pénteken pedig Bálványosváraán (André Ferenc, György Alida, Juhász-Boylan Kincsó, Demeter Zsuzsa) és Nagyárolyban (Király Zoltán, László Noémi, Jánk Károly, Fischer Botond) találkoztak az olvasókkal az E-MIL szerzői.

Káli István *A szemfényvesztett* című regényének kolozsvári bemutatójára került sor március 21-én a Minerva-ház Cs. Gyimesi Éva termében. A kötetet Markó Béla méltatta, a szerzővel Balázs Imre József beszélgetett. Az est házigazdája Tibori Szabó Zoltán volt.

Rubens

VÍZSZINTES 1. Petrus Paulus Rubens (1577-1640) flamand festő műve. 10. Északi germán főisten. 11. Az a harmadik. 12. Középen odaíró! 13. Marokkó fővárosa. 15. Az irídium vegyjele. 16. Zajlik az esemény. 18. Öntőforma. 19. Volt, latinul. 21. A fejére, költőiesen. 22. Mely személyt? 23. Francia regényíró (Louis). 25. Azonos betűk. 26. Az ezüst vegyjele. 27. Távolodva. 28. Edénytartó. 30. Szükségleteiről gondoskodik. 33. Elég, latinul. 36. Közép-ázsiai nép tagja. 38. A toll fele! 39. Zanzafel! 41. Klaszikus kötőszó. 43. Vidáman nótázó. 45. Nagy szüreti edény. 46. Létezik. 48. Allóvízben tenyésző. 49. Tetőfedő anyag. 50. Jól vág a kés. 52. Falusi apó. 53. Látni enged. 54. Morzehang. 55. Hegyre, hegységre utaló idegen előtag. 57. Szótlanul elgondolkodó.

FÜGGŐLEGES 1. Gyűrűszerű tárgy. 2. Konyhagép. 3. Holland „sajtváros”. 4. ... venia verbo; engedelmességgel szólva (latin). 5. Egyhangú zene! 6. Fa megmunkálása. 7. Emelet, röviden. 8. Egykori tömegmérték. 9. Római istenek. 14. Olasz folyó. 15. Akta eleme. 17. Az argon vegyjele. 19. Erre-fele! 20. Szerelvényeket mozdonyal rendező. 23. Túlzott tisztelet. 24. Észak-atlanti katonai tömb. 27. Árut piacon értékesít. 29. Igen, olaszul. 31. Néma lakó! 32. A Tisza mellékvize. 34. Bálterem, régies szóval. 35. Rubens festménye. 37. Melyik helyre? 40. Bizonyító tényekkel ellát. 42. Nem hiába keres. 44. A lítium vegyjele. 45. Arab ország. 47. Tiltószó. 49. Eladó áll mögötte. 51. Számos. 53. Természetes édesítőszert. 56. A rénium vegyjele. 57. Néma Misi!

A *Helikon* 2018/6 számában közölt *Rosszaság* című rejtély megfejtése: nem lennének jó ügyvédek.

R. T.

TÁMOGATÓINK: **Nemzeti Kulturális Alap**
Romániai Írók Szövetsége
Készült a Magyar Kormány támogatásával

RMDSZ **COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY**
TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPÍTVÁNY

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca
 VISIT CLUJ
The Heart of Transylvania

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
Lapterv: ÁRKOSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ
SZÓCS ISTVÁN

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH ELŐD BENJÁMIN: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

LÁSZLÓ NOÉMI: vers, műfordítás
ANDRÉ FERENC: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő